Лъэпкъым и лъапІэныгъэ нэхъыщхьэ

2-нэ нап.

Кавказымрэ Кърымымрэ зыщаплъыхьынущ

3-нэ нап.

Чырбыжхэ я унагъуэр

4-нэ нап.

Балъкъэр усакІуэр ягъэлъапІэ

4-нэ нап.

ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

№67 (24.661) ● 2024 гъэм мэкъуауэгъуэм (июным) и 6, махуэку ● Тхьэмахуэм щэ къыдокІ ● И уасэр зы тумэнщ

ЗэгурыІуэныгъэхэм я утыку

Санкт-Петербург къыщызэІуахащ XXVII петербург дунейпсо экономикэ форумыр. Ар дуней псом мыхьэнэшхэ щызыІэ зэхьыхьэщ, Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек.

МыГЪЭРЕЙ зэІущІэр зытеухуауэ щытынур къыхэзыпхьар Путин Владимирщ - «Къэрал куэд щызэдлажьэ дунейр зыужьыныгъэм и хэкІыпІэщІэщ».

«Дуней псом къэралу щыІэм я нэхъыбэр пэжымрэ щхьэхуитныгъэмрэ щытепщэ зэхущытыкІэм хущІокъу. Дэтхэнэми и хуитныгъэр убзыхуарэ, нэгъуэщІхэм я хабзэхэри ялъытэу, къэралхэмрэ лъэпкъхэмрэ я щэнхабзэ хъугъуэфыгъуэхэм пщІэ хуащІу зэдзэпсэуну хуейщ. Мис апхуэдэ Іэухугъуэхэрщ БРИКС-м и лэжьыгъэмэ лъабжьэ хуищІыр. Мы гъэм абы къэзыригъэпэщ зэхьхьэр зи нэІэ щІэтыр Урысейрщ. Илъэс къэскІэ нэхъ ин хъу, дунейпсо экономикэм и Іыхьэ щанэр зыІэщІэлъ къэралхэр зыхэт а зэгухьэныгъэр къыщыззэрагъэпэщауэ щытар 2006 гъэм Санкт-Петербург щекІуэкІа Х дунейпсо экономикэ форумырщ. Абы нэхъри купщІафІэ ещІ Іуэхур», - жиІащ Путин Владимир къыщыпсалъэм.

Зэхьыхьэм хэтщ КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек зи пашэ ди лІыкІуэ гупыр. Кавказ Ищхъэрэм и хэгъэгу псомэ, Къэбэрдей-Балъкъэрри яхэту, утыкуэхэр къыщыззэрагъэпэщащ ПМЭФ-м. Дапэкіэ зэгурыІуэныгъэхэр, зэпсэльэныгъэхэр, зэІущІэхэр ирагъэкІуэжкІынущ. Фигу къэдгъэкІыжынщи, нэгъабэ экономикэ форумым Путиным щигъэбелджылауэ щытащ Урысейм, псом хэмыдэу Кавказым, туризмэм зэрызыщегъэужьыпхъэ лъэныкъуэхэр. Нэгъабэ Іуэхугъуэ куэд зэфІагъэкІащ. Мы гъэми лъэпкъым, къэралым и пашэм и къэпсэльэныгъэм мыхьэнэшхэ зиІэ Іуэхугъуэ куэд къыхигъэщащи, ар къулыкъущІэхэм я лэжьыгъэм къыззырыщагъэсэбэлъынум шэч хэлъкъым.

Санкт-Петербург къыщыдэлажьэ ЩІэпІэ Іуэхугъуэ куэдым ящІэ, ар Урысейм и Іуэгу пэрытхэм хохьэ, Лэскэн, Аруан, Тэрч, Май районхэм пхыкІрэ Р-217 «Кавказ» гъэсэгъ Прохладнэ - Елъхъуэт трассэм пищІэу.

А лэжьыгъэ псори УФ-м и Президент Путин Владимир и жэрдэмкІэ зэхаубла «ГъуэгуфІ шынагъуэншэхэр» лъэпкъ проектым ипкъ иткІэщ зэрырагъэкІуэкІыр. Иджыпстукіэ нэхъ къарушхуэ зрахьэлІэр Аргуданрэ Александровскэмрэ зэпызыщІэ, къуажэ зыбжанэм пхыкІ гъуэгурщ, ар зэрыщыту зыхуей хуагъэзэнущ. СатыриплІу машинэхэр щызекІуэу, гъуэгушхуэр зэпыгъэщхьэхукІаУз, уэздыгъэхэр егъэувэкІаУз ящІыну я мурадщ, апхуэдэ лъэІукІэ къуажэдэсхэм мызэ-мытІэу республикэм и Іэтащхьэм зыкъыхуагъэзащ. Къэрал Къабардей-Балъкъэр къыщыдэлажьэ ЩІэпІэ Іуэхугъуэ куэдым ящІэ, ар Урысейм и гъуэгу пэрытхэм хохьэ, Лэскэн, Аруан, Тэрч, Май районхэм пхыкІрэ Р-217 «Кавказ» гъэсэгъ Прохладнэ - Елъхъуэт трассэм пищІэу.

Гъуэгухэр зэІуэзэпэщ ящІ

Республикэм и гъуэгу инфраструктурэм епха лэжьыгъэхэр зэрекІуэкІым щыгъуазэ зищІащ КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек.

РЕСПУБЛИКЭМ и гъуэгу фондым и мылъкум къыхэкІыу, гъуэгухэм машинэхэр щызэтримыхьэн папщІэ, уэрамийм лэжьыгъэхэр щрагъэкІуэкІ: Таман дивизэм, Къэзанокъуэ Жэбагъы, Мусукаевым, Хъураным я щІэхэр зезыхьэхэм, Балъкъэр, Осетин уэрамхэм, «Юность» уэрамдэкІым. Профсоюзнэ уэрамым «КъуэкІыпІэ» хьэблэм нэс зрагъэубгъунущ.

Гъуэгушхуэм зэуэ сатыриплІым машинэхэр щызекІуэфу ящІынущ, уэрамым тет уэздыгъэхэр яхъуэжьынущ, ток кІапсэхэр щІы щІагъым ягъэІэпхъуэнущ, лъэс лъагъуэхэмрэ машинэ гъуэвыпІэхэмрэ зыхуей хуагъэзэнущ, лъэсырызекІуэхэм папщІэ иджырей уэздыгъэхэмкІэ зекІуэлІэхэр къагъэнэхунущ.

Профсоюзнэ уэрамым къыпащІыхьыну Іыхьэм къикІыу Къалмыкъым и щІэр зезыхьэ уэрамым нэс гъуэгущІэ ящкъуэдиинущ, школыщІэ яуэуэм машинэ бгъэдэдьхьэлІэ хуащІынущ. А гъуэгу Іыхьэм зэуэ машинилл зэбгъурыту техуэн хуэдэу зрагъэубгъунущ. Мыбдежми уэрам уэздыгъэхэр, лъакъуэрыгъажэ зекІуэлІэхэр, лъэс зекІуэлІэхэр тращІыхьынущ.

КІуэкІуэ Казбек кІэлъыплъащ километр 16-кІэ зызыубгъу Аргудан - Александровскэ гъуэгур зэІуэпэщ зэращІ щыкІэми, ар Урысейм и гъуэгу пэрытхэм хохьэ, Лэскэн, Аруан, Тэрч, Май районхэм пхыкІрэ Р-217 «Кавказ» гъуэгур Прохладнэ - Елъхъуэт трассэм пищІэу.

А лэжьыгъэ псори УФ-м и Президент Путин Владимир и жэрдэмкІэ зэхаубла «Гъуэгуфі шынагъуэншэхэр» лъэпкъ проектым ипкъ иткІэщ зэрырагъэкІуэкІыр. Иджыпстукіэ нэхъ къарушхуэ зрахьэлІэр Аргуданрэ Александровскэмрэ зэпызыщІэ, къуажэ зыбжанэм пхыкІ гъуэгурщ, ар зэрыщыту зыхуей хуагъэзэнущ. СатыриплІу машинэхэр щызекІуэу, гъуэгушхуэр зэпыгъэщхьэхукІаУз, уэздыгъэхэр егъэувэкІаУз ящІыну я мурадщ, апхуэдэ лъэІукІэ къуажэдэсхэм мызэ-мытІэу республикэм и Іэтащхьэм зыкъыхуагъэзащ. КІуэкІуэ Казбек къыззэрыхигъэщащмкІэ, илъэситІ зытекІуэдэну я гугъа лэжьыгъэхэр илъэсыр имыуэхьу зэфІэкІынущ. Къинэмыщіауэ, гъэзугу Іэщіагъэлілэр йолэжь Аргуданрэ къуажэ кІуэцІым ирикІуэ, километри 4,3-м нэс, Іэрэмысэм и цІэр зезыхьэ уэрамым и гъуэгур зэрагъэпэщыжынми.

«Кавказ» къэрал гъуэгум хиубыдэу, Аргуданрэ Осетие Ищхъэрэ - Алание Республикэмрэ зэпызыщІэ, километри 15,5-рэ зи кІыхьагъ гъуэгуми лэжьыгъэхэр щокІуэкІ. Абыи зэуэ сатырипліКІэ машинэхэр щызэблэкІыфу бгъуэуэ щытынущ, и гупэкІэ къакІуэ машинэхэр щхьэхуэу къанэу.

Май районым хиубыдэ, километри 10,2-м нэс Май - Заречно - Новоивановскэ гъуэгуми лэжьыгъэхэр щокІуэкІ. ІэщіагъэлІэхэм абы асфальтбетону километри 4-м нэс тралъхьакІэщ, езыр фокІадэм и 1-м яутІыпщынущ. А гъуэгу дыдэм щызэрагъэпэщыж метр 90 зи кІыхьагъ, Шэрэдж псыежэхым тель лъэмыжыр. Ешы Май къалэм ЩІыналъэм и гъуэгу фондым и мылъкум къыхэкІыу, уэрамищ, зэІуэпэщ щащІынущ, псори зэхэту километри 2,5-рэ я кІыхьагъыу: школыщІэм хуэкІуэ Железнодорожнэ, Совхознэ, Грибоедовым и цІэр зезыхьэ уэрамхэр.

Зэныбжьэгъуэгъэ быдэр зи лъабжьэ

КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек Ингуш щІыналъэм и Унафэщіымрэ абы щыпсэуэхэмрэ екъуэхъуащ республикэм и махуэмкІэ:

«ИНГУШЫМ щыпсэу ди къуэш лъэпкъым нобэ егъэлъапІэ республикэм и махуэр.

Урысейм и хэгъэгу псомэ хуэдэу, Ингушми жыджэру зеужь, ди Президент Путин Владимир и жэрдэмкІэ къыхалъхьа лъэпкъ, къэрал, щІыналъэ проектхэр егъэзащІэ, и цІыхухэм я псэукІэр егъэфІэкІуэным хущІокъу.

ЛІэщІыгъуэкІэрэ къэгъуэгурыкІуэ нэхъыжьыфІхэм я псэкупсэ, щэнхабзэ щІэиныр, зауэм, лэжьыгъэм щызэрахьа лІыхъужьыгъэшхуэхэр Ингушетием и цІыхубзм я псэукІэм и лъабжьэ быдзащ.

Зэкъуэш республикаэхэр зэпащІэ илъэс бжыгъэ куэд хъуауэ яку дэлъ зэныбжьэгъугъэ быдзэм, щэнхабзэ, спорт, сату-экономикэ зэхущытыкІэхэм, гъунэгъум зэрыдекІуэкІым, хъэщІагъэм епха хабзэ дахэхэм.

Сигуми си псэми къабгъэдэкІыу я махуэшхуэмкІэ псалъэ гуапэхэмкІэ захуэсгъазэ Ингуш Республикэм и Іэтащхьэ Калиматов Махмуд-Алий Макшарип и къуэш щІыналъэм и цІыхухэми. Къэбэрдей-Балъкъэрым щыпсэуэхми си щхьэми кІыбгъэдэкІыу сынывохъуэхъу фи республикэми ди Хэку лъэщ Урысейми я пщІэр къэфІэту екъуэлІэныгъэщІэхэр, зэІуэзэпщІэгъэ, фІыгъуэ фиІэну», - щІыжеІэ Кіуэкіуэ Казбек и хъуэхъу тхыгъэм.

Пшыхьым фрагъэблагъэ!

ПщІэ зыхуэтщІ ди лъахэгъуэмэрэ хьэщІэхэмрэ! КъБР-м Щэнхабзэмкіэ и министерствэмрэ КъБР-м и Тхакіуэхэм я зэгухьэныгъэмрэ **мэкъуауэгъуэм и 10-м сыхьэт 18-рэ дакъикъэ 30-м** фрагъэблагъэ Щоджэнцыкіу Алий и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым щекІуэкІыну пшыхьым. Ар теухуащ КъБР-м и цІыхубэ усакІуэ, КъБР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат Тхьэгъэзэит Зубер къызэралъхурэ илъэс 90 зэрырикъум. УпщІэ зиІэхэр фІыпсалъэ хъунущ мы телефонхэмкІэ **42-43-13; 42-64-94**.

Ди къуэш республикэхэм

Я узыншагъэр зэфІагъэувэж

АДЫГЕЙ. ***«Урысей зэкъуэт» партым и щІыналъэ къудамэм сыт щыгъуи и нэІэ трегъэт Мейкъуалэ и мыІэрысэхэр щызэІэзэхэм. Иджы дыдэ абыхэм хуэрагъэшащ адыгэ кхъуейхэр, мыІэрысэхэр, Іэфынкіэхэр, ерыскъыгъуэ хэплъыхьахэр, шей, кофе, нарзанымпс.***

«ДЗЭМ къулыкъу щызыщІэхэм дадэІэпыкъуныр мы зэманым щытщ ди партым и цІыхубэ программэм и унэтІныгъэхэм ящыщ зыуэ. Республикэм и Іэтащхьэ, «Урысей зэкъуэт» партым и щІыналъэ къудамэм и секретарь Къумпіыл Мурат а Іуэхум гулъытэ щхьэхуэ хуещІ икІи дэри дыкъыхуеридж ди зауэлІхэр зыхуей-зыхуэфІэжмкІэ пІалъэ къыхэдмыгъэкІыу къызэдгъэпэщыну. Мыхьэнэшхуэ иІэщ дэ я щІыбагъ дызэрыдэтыр ди зауэлІхэм сыт щыгъуи зыхащІэнэм, я узыншагъэр зэфІэувэжу я унагъуэхэм яхьыхьэжыным», - жиІащ партым и Адыгей щІыналъэ къудамэм и Іэ ззэщІакІуэ комитетым и унафэщІ Афэщіагъуэ Рэмэзан.

«Кавказым и налкъут» зыгъэпсэхупІэм

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***Луганск ЦІыхубэ Республикэм щыщ сабии 120-рэ КъШР-м и гъэмахуэ зыгъэпсэхупІэхэм яшащ. Ныбжьыщіэхэм нэгузегъуэжь Іуэху куэд къапоплъэ. Абыхэм щІыналъэм и щІыпІэ дахэхэм зыщрагъэпІыхьынущ, республикэм и щІыхухэм къадэгъуэгурыкІуэ хьэщІагъэр зищІысым хагъэгъуэзэнущ.***

САБИЙХЭМ Теберда къалэм и «Кавказым и налкъут» зыгъэпсэхупІэм тхъэмахуэ зэхуакуитКІэ я узыншагъэр щрагъэфІэкІуэнущ.

Фигу къэдгъэкІыжынщи, Луганск ЦІыхубэ Республикэм и Старобельскэ районым къикІахэм Къэрэшей-Шэрджэсым зыщагъэпсэху илъэс етІуанэ хъуауэ. Мы гъэм ЛНР-м къикІынущ сабий 750-рэ.

Лъэныкъуэ куэдым трагъащІэ

АБХЪАЗ. ***Республикэм и президент Бжание Асльэн, ялэ вице-премьер, энергетикэмрэ транспортымкІэ министр Нанбэ Джансухь, вице-премьер, экономикэмкІэ министр Озган Кристинэ, Арбитраж судым и унафэщІ Квициние Фатіимэ сымэ хэтщ мэкъуауэгъуэм и 5-м Санкт-Петербург къыщызэІуахэ XXVII «Экономикэ» форумым.***

МАХУИПЛІКІЭ екІуэкІыну а зэхьхьэм Абхъазым и лІыкІуэхэр щогугъ республикэм и фейдэ зыпылъ зэгурыІуэныгъэхэр нэгъуэщІ къэралхэм я лІыкІуэхэм ирагьылІну. Абыхэм къызэщІаубыдэнущ щызэдэлэжьэну Іэнатіэ ящІ.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

● Сытхэр ун псэукІэ, къуажэ?

Іэ тедзэгъуэщ

Дэ бжэІупэм Іут жыгыжьым и жьауэм дыщІэсщ. Си псэльэгъу Тембот Мышэ щотхъу «ныфІ» хуэхъуа и самокатым:

- Іэмэпсымэ бэлыхьщ. Пэжщ, зыхуащІар асфальтщи, ди къуажэ уэрамхэм къеозгъыщэркъым, ауэ дыкъигъэщІэхъуркъым.

Аурэ и гъусэри, ПщыкІ Башир, нэхъыбэу «Шурэу» яцІыхури, къыІуэльадэ, ари «щущ» икІи и самокатми хуэзарэзыщІ: «Зы щІыпІи укъыкІэригъэхунукъым».

Абыхэм я дежкІэ къэрал псом а транспорт лІэужьыгъуэщІэм щыхуажІэр зыми щыщкъым: ар нэгузегъэужьыгъэкІэ къагъэсэбэпыркъым, атІэ зэрылажьэ Іэмэпсымэщ - тІури Бахъсэн районым щыІэ Куба къуажэм и пощтэехьэщ илъэс зыкъом хьауэ. А Іэнатіэм пэрытхэм я дежи щыбольагъу ди жылэхэм я гъащІэм къыщыхъу зэхъуэкІыныгъэхэм я пыдзахуэкІэ: нэхъапэм пощт къэлъытмакъэр хьэлъэти, шыхэмкІэ кърахьэкІыу щытащ, иужькІэ лъакъуэрыгъажэхэм хуэкІуащ, иджы мис...

Бахъсэн икІа автомашинэр къраГъэблагъэри, Мыши Башири ягуэшыну газетхэр зэхадзу щІадзащ, сэри Іэмал згъуэтащ сыщІэкІуа щхьэусыгъуэм - газетхэмрэ журналхэмрэ Іэ тедзэныр зэрекІуэкІым теухуауэ Іуэхущ Іапіэм и унафэщІ Быгу Иринэ *(сурэтым)* сепсэлъэну.

- ЖысІэну сыхуейщ дэ мыр ди лэжьыгъэм нэхъ мыхьэнэшхуэ щызиІэхэм зэрахэтыр. Газетхэмрэ журналхэмрэ Іэ зэрытрадзэм зэпымыууэ къыщІоупщІэ зи нэІэ дыщІэтхэр. Дэри тхуэзфІэкІ къэдгъанэркъым: цІыхухэм захудогъаз, ягу къыдогъэкІыж зыщыгъупщахэм. Арщхьэкіэ тлъэкІыр мащІэщ: зыми зыри ирахуІэфрыныкъым газет е журнал къригъэхьыну. Дыззхащыкімэ, догуфІэ...

Иринэ мазэ къэс сыхуозэ: сызыщыпсэур Кубащи, унагъуэ Іэхуитхьэбзэхэм я уасэхэр зэстыр аращ, ЖиІар зэрыпэжым щыхьэт техъуэу къыщІэкІынщ сыщІыхьэу дызэпсэлъа иужь зимыгъэгувэу къызэрызэупщІар: «Мухьэмэд, уэ Іэ тебдза газетхэм?»

И Іэнатіэм зэрыпэрытрэ зэманышхуэ дэмыкІами, Быгум хуэзфІэкІащ и лэжьыгъэм зэрыхищІыкІыр, гудзакъэ зэрыхэлъ къигъэльэгъуэн, хэбгъэзыхьмэ, сэ тІэкІу гуэвэхъуи къыщыхьащ. ЦІыкІукъым абы и пщэ къыдэхуэ къалэнхэр икІи къаугъэ зыпылъщ: зы щІыпІэ ущыщыуамэ, псалъэмакъ къикІынущ. Псори зэпэшэчауэ псэльэнри абы къыхихауэ арагъэнущ. Ауэ жиІэну а цІыхубзыр зытемыгушхуэм куэд щІауэ псори щыгъуазэщ: газетхэмрэ журналхэмрэ Іэ традзэным и Іуэху зэримыхуэж хуэдэщ, «Урысейм и ццтым» и лэжьакІуэхэм фІэкІа. Куэд къыщонэ зэрыщІэхэм я деж. Баштекъуэз хэмыльу абыхэм езыхэм я жьауэм щІэт гупхэм гурагъэІуэфынутэкъэ мы Іуэхум и мыхьэнэр икІи ар езыхэм къаззрыхуэщІхьэпэнур. Хьэмэрэ, ди газетым и гугъу тщІынщи, адыгэбзэкІэ школым щебгъэджэну къеозгърэ «Адыгэ псалъэм» уемыджэу? Зы щапхъэ закъуэ: сэ си щхьэкІэ щІэхьщІэхьуурэ зыкъыхсуагъаз езыхэр зыхуэныкъуэ хьуа тхыгъэхэр зытет газетыр къэзгъуэту естыну къызэпъэІуу. Сыщхьэхырхьым, ауэ мыпъаІуэу езыхэм Іэ традзэмэ, нэхъ тыншкъэ?

Зэгуэр газетхэр къыдагуэу хуежьат зызыубгъуа телеканал зэмылІэужьыгъуэхэм. Ауэ иджы телевидензри ирагъэкІуэтащ компьютер Іэмэпсымэхэм, жып телефонхэм. Интернетыр хъарзынэщ, ауэ уи упщІэм жэуап кърит къудей фІэкІа абы уи къэухым хигъахъуэркъым. Сыт хуэдиз тражьІыхьрэ абы? Дэ я гугъу тщІыхэнкъым ди жып телефонхэм къытІысхьа «Іустаэхэм» къабжьэм. Язныкъуэхэм я деж апхуэдизкІэ делагъэщи, уогъэщІагъуэ къызэрагупсысыфар.

СыщІэкІуа Іуэхум и дежкІэ къэзгъэзэжынщи, Иринэ къызжиІащ, гугъусыгъуу екІуэкІми, газетхэмрэ журналхэмрэ мыІейуэ Іэ зэрытрадзэр. ЗэрыгурыІуэгъэщи, махуэ къэс захъуэжри, бжыгъэхэм зэкІэ я гугъу тщІынкъым.

- Иджы Іэ тедзэкІэ зэмылІэужьыгъуэхэр къежьащ. Уеблэмэ дэтхэнэри пощтым кІуэуэ газетыр езым къищтэфынущ. ИтІанэ Іэ тедзапщІэр нэхъ мащІэнущ. Абы щыгъуазэ цІыхухэр?

- Дауи, щыгъуазэщ,- жэуап къызитыжащ Быгум. - Арщхьэкіэ, пэжыр жысІэнщи, апхуэдэхэр къахэкІыркъым: я унэ хуахьмэ нэхъ къащтэ...

ИльэС зыкъом и пэкІэ газетхэм я тиражыр щекІуэжьы ар зи ягъэу къалъэітар щхьэусыгъуэитщ: тедзапщІэм зэрыхэхъуэмрэ пощтэхьэхэм газетхэр зэрыхуамыхьымрэ. Зи гугъу тщІа Іэмалыр къыщІагупсысари иужьрейхэр тэмэму зэрымылажьэрт. АтІэ, мы къуажэм апхуэдэ гукъеуэ дэлъхьым. Пенсэхэри мыдрейхэри и чэзум щалэрохьэ. АтІэ сыт, къуажэкІэм къикІыу пощтым нэс къыщІэкІынэнур?

Зэманым зихуэжащ. Тхыдэм хьыхьажащ газетхэмрэ журналхэмрэ Іэ тезыдзэхэм я бжыгъэм зезыгъэубгъуу щыта жылагъуэ лэжьакІуэхэр, щыпІэхэм кІуэурэ журналистхэм ирагъэкІыжу щыта щІэджыкІакІуэ конференцхэр, нэгъуэщІ куэди. Арщхьэкіэ тхыдэми къигъэзэжу жаІэ...

ШАЛ Мухьэмэд.

● Мэкъуауэгъуэм и 6-р Урысыбзэм и махуэщ

Лъэпкъым и лъапІэныгъэ нэхъыщхьэ

Ди ауэралым и мыакъуэу, хамэ щыналъэ куэдми нобэ щагъэлъапІэ Урысыбзэм и дунейпсо махуэр. Урыс лъэпкъым, ащхуэдэуи Урысей Федерацэм, Совет Союзым ныбжьыщIыбдэу щыта къэралхэм ящыщ дэтхэнэми мыхьэнэзэуэ щызыубыдщ, гъащIэм лъапIэныгъэ нэхъыщхьэу къыщыдалытэхэм ящыщщ урысыбзэр. Бзэ къудрэ щэнхабзэ мыакъущIэрэ щызекIуэ дунейм урысыбзэр щаIэт, лъэпкъ литературэм и классик, урысыбзэм и зыужьныгъэм хэлъхьэныгъэ ин хуэзыща ycакIуэ цIэрыIуэ Пушкин Александр и цIэм ирапхыу, ар къыщыдалъхуа махуэм трагъахуэу. Пушкиным и къалэмпэм къыпыкIа тхыгъэхэм щыгъаззэхэм я бзэр фIыуэ ялъагъу, я анэдэлъбзэм хуагъадэу, анэбзэ ятIуанэу къэзылIтэхэри мымащIэу къаухкIыу.

«ЛЪЭКIЫНЫГЪЭШХУЭ зыбгъэдэлъ бзэ кIулеI икIи куплIафIэ», - апхуэдэ псалъэхэр урысыбзэм хужиIащ тхакIуэ, бзэ щIэныгъэлI цIэрыIуэу, этнографу щта Даль Владимир. Абы жиIахэм арэзы утемыхъуэну е шэч къытепхэну гугъуу. Нобэ урысыбзэмкIэ мэпсалъэ, а бзэр хуиту ягъэшэрыуэу яIурылъуф дунейм тет цIыхухэм ящыщу мелуан 260-м щIигъуи. Ар къэралыбзэу къыщалытэ Урысей Федерацэм, Къэрал щхьэхитхэм я зэгурыкIуэгъэ къыззэрагъэпэщам техуэ унафэ. Урысей Федерацэм, Белоруссием, Азербайджаным, Къэзахъстаним, Таджикистаним, Узбекистаним, Тыркmyэм я къэрал унафэщIхэм зэдзарэзыуэ къыщIэщIа я Іуэхуф. Абы хэтхэм зэрыжаIамкIэ, а зэгурыкIэгъэ къызэрызэрагъэпэщам и мурад нэхъыщхьэхэр епхащ а бзэ лъэщым адэкIи зеГъэужьным, ар я тетъэщIапIэуу щыгъэнхабзэмкIэ, литературэмкIэ, тхэдэмкIэ щыIэ щIэныгъэхэр щызэхуэхьса дунейпсо электрон хъумапIэхэм илъ хъыбархэр псоми зэхуэдэу кIаГъэсэбэпыфым. ЗэгурыкIныгъэр телъжьэнчIу урысыбзэм и пщIэр СНГ-м хьыкIэхэралхэм нэхъри къыщыIэтыным, щыгъэбыдэным. ЗэгурыкIныгъэщIэм и къалэнхэм хохьэ СНГ-м щыщ къэралхэм щылажьэ егъэджэныгъэ, щэнхабзэ, щIэныгъэ, жылагъуэ ІэнатIэхэр я Іуэху бгъэдэхьэжIэн зэпыщIэныр, абыхэм я мыльку-техникэ лъабжьэр гъэбыдэныр, къэралхэм кыщыдзкI лъэпкъ литературэ тхыгъэхэр урысыбзэкIэ зэдзэкIныр, урысыбзэкIэ кыздзкIэр нэгъуэщIбзэхэм ящыщ урысыбзэм и къэнгъэсэныр. Урысыбзэм теуху апхуэдэ унафэ кыщащтэм, абыхэм кьалытыщ иджырей лъэхъэнэм а бзэм иIэ мыхьэнэри, бгъэдэлъ зэфIэкIри, дунейм щыгъэзащIэ къалэнхэри. Иджыблагъэ ирагъэкIуэкIа къэхутэныгъэхэм кьызэрагъэлъэгъуамкIэ, урысыбзэр дуней псом щыеянэщ а унэтIныныгъэмкIэ, инджыныбзэм, китайбзэм, хинди бзэм, испаныбзэм, франджыбзэм, хьэрыпыбзэм, бенгалыбзэм къакIэлъыкIуэу. А бзэр зи анэдэлъхбзэу къэзыльытэхэм уахэпIэмэ, абы дуней псом ебланэ зэвыпIэр щыIыгъщ.

1991 гъэм илэжIэ урысыбзэр щытащ СССР-м и лъэпкъхэр зэрызэгурыIуэ, зэрызэпсалъэ къэралыбзэу. Иджырей лъэхъэнэм ар апхуэдэ дыдэу щызекIуэ а къэралышхуэм хьыкъу щыта щIыналъэхэм, яныкIыкъэхэм абы и пщIэр щагъэпъэхьыам. А бзэращ нобэ зэрыгъэпсалъэр, зэрызэгурыIуэр лъэпкъыбзэу зэхэсу щыта Совет Союзым ехъулIэу щащтащ УрысыбзэмкIэ дунейпсо зэгурыкIныгъэ къыззэрыгъэпэщам техуэ унафэ. Урысей Федерацэм, Белоруссием, Азербайджаным, Къэзахъстаним, Таджикистаним, Узбекистаним, Тыркmyэм я къэрал унафэщIхэм зэдзарэзыуэ къыщIэщIа я Іуэхуф. Абы хэтхэм зэрыжаIамкIэ, а зэгурыкIныгъэ къызэрызэрагъэпэщам и мурад нэхъыщхьэхэр епхащ а бзэ лъэщым адэкIи зеГъэужьным, ар я тетъэщIапIэуу щыгъэнхабзэмкIэ, литературэмкIэ, тхэдэмкIэ щыIэ щIэныгъэхэр щызэхуэхьса дунейпсо электрон хъумапIэхэм илъ хъыбархэр псоми зэхуэдэу кIаГъэсэбэпыфым. ЗэгурыкIныгъэр телъжьэнчIу инэу урысыбзэм и пщIэр СНГ-м хьыкIэхэралхэм нэхъри къыщыIэтыным, щыгъэбыдэным. ЗэгурыкIныгъэщIэм и къалэнхэм хохьэ СНГ-м щыщ къэралхэм щылажьэ егъэджэныгъэ, щэнхабзэ, щIэныгъэ, жылагъуэ ІэнатIэхэр я Іуэху бгъэдэхьэжIэн зэпыщIэныр, абыхэм я мыльку-техникэ лъабжьэр гъэбыдэныр, къэралхэм кыщыдзкI лъэпкъ литературэ тхыгъэхэм: усэхэм, романхэм, таурыхъхэм - псоми тхылъеджэхэм я нэхъыбапIэр щыгъуэзэ хуэщIын, усакIуэ цIэрыIуэм и фэепIлъу хъумэн.

А къалэнхэр гъэзэщIа хъуным ди къэралым гулыты-тэшхуэз щегъуэт. Урысыбзэмрэ литературэмрэ джыным, зегъэужьным хуолажъэ РАН-м епха институтхэр, къудамэ зэмылIэужьныгъэ куэд щыпIэхэм щалъу, Іэщ1агъэлI цIэрыIуэхэр я Іэщ1агъэлIу. Къыхэдгъэщынщи, урысыбзэр ящыщщ, къыыыхкIа къэралым кытаджэ щIэбгъэлэм нэхъыфI дыдэу ящIахэм. Урысыбзэм школ программэмэ щыхухах сыхьэт бжьыгъэм хуэдиз зыигъуэт нэгъуэщI зы предмети яхэтхъым ныбжьыщIэхэм яджэхэм. А бзэмкIэщIэныгъэ зэрызэрахьэр къэралІуэхэрэр, иубыд ypыIэрэ и пщэрыльэ къалэнхэм яхуэфэщэжу щытщ.

КъинэмыщIауэ, къэрал куэдым зэрыщIэкIуэр и лъабжьэу, а бзэ лъэщым гулытэ хэха щигъуэтащ дунейпсо утыкуми. СНГ-м хэт къэралхэм я иужьрей зэхуэсу Бишкек щекIуэкIэм къыщащтащ УрысыбзэмкIэ дунейпсо зэгурыкIныгъэ къыззэрызэрагъэпэщам техуэ унафэ. Урысей Федерацэм, Белоруссием, Азербайджаным, Къэзахъстаним, Таджикистаним, Узбекистаним, Тыркmyэм я къэрал унафэщIхэм зэдзарэзыуэ къыщIэщIа я Іуэхуф. Абы хэтхэм зэрыжаIамкIэ, а зэгурыкIныгъэ къызэрызэрагъэпэщам и мурад нэхъыщхьэхэр епхащ а бзэ лъэщым адэкIи зеГъэужьным, ар я тетъэщIапIэуу щыгъэнхабзэмкIэ, литературэмкIэ, тхэдэмкIэ щыIэ щIэныгъэхэр щызэхуэхьса дунейпсо электрон хъумапIэхэм илъ хъыбархэр псоми зэхуэдэу кIаГъэсэбэпыфым. ЗэгурыкIныгъэр телъжьэнчIу инэу урысыбзэм и пщIэр СНГ-м хьыкIэхэралхэм нэхъри къыщыIэтыным, щыгъэбыдэным. ЗэгурыкIныгъэщIэм и къалэнхэм хохьэ СНГ-м щыщ къэралхэм щылажьэ егъэджэныгъэ, щэнхабзэ, щIэныгъэ, жылагъуэ ІэнатIэхэр я Іуэху бгъэдэхьэжIэн зэпыщIэныр, абыхэм я мыльку-техникэ лъабжьэр гъэбыдэныр, къэралхэм кыщыдзкI лъэпкъ литературэ тхыгъэхэм: усэхэм, романхэм, таурыхъхэм - псоми тхылъеджэхэм я нэхъыбапIэр щыгъуэзэ хуэщIын, усакIуэ цIэрыIуэм и фэепIлъу хъумэн.

А къалэнхэр гъэзэщIа хъуным ди къэралым гулыты-тэшхуэз щегъуэт. Урысыбзэмрэ литературэмрэ джыным, зегъэужьным хуолажъэ ирагъэкIуэкIа къэхутэныгъэхэм кьызэрагъэлъэгъуамкIэ, урысыбзэр дуней псом щыеянэщ а унэтIныныгъэмкIэ, инджыныбзэм, китайбзэм, хинди бзэм, испаныбзэм, франджыбзэм, хьэрыпыбзэм, бенгалыбзэм къакIэлъыкIуэу. А бзэр зи анэдэлъхбзэу къэзыльытэхэм уахэпIэмэ, абы дуней псом ебланэ зэвыпIэр щыIыгъщ.

1991 гъэм илэжIэ урысыбзэр щытащ СССР-м и лъэпкъхэр зэрызэгурыIуэ, зэрызэпсалъэ къэралыбзэу. Иджырей лъэхъэнэм ар апхуэдэ дыдэу щызекIуэ а къэралышхуэм хьыкъу щыта щIыналъэхэм, яныкIыкъэхэм абы и пщIэр щагъэпъэхьыам. А бзэращ нобэ зэрыгъэпсалъэр, зэрызэгурыIуэр лъэпкъыбзэу зэхэсу щыта Совет Союзым ехъулIэу я лъэпкъыкIыныгъэ къыззэрызэрагъэпэщам техуэ унафэ. Урысей Федерацэм, Белоруссием, Азербайджаным, Къэзахъстаним, Таджикистаним, Узбекистаним, Тыркmyэм я къэрал унафэщIхэм зэдзарэзыуэ къыщIэщIа я Іуэхуф. Абы хэтхэм зэрыжаIамкIэ, а зэгурыкIныгъэ къызэрызэрагъэпэщам и мурад нэхъыщхьэхэр епхащ а бзэ лъэщым адэкIи зеГъэужьным, ар я тетъэщIапIэуу щыгъэнхабзэмкIэ, литературэмкIэ, тхэдэмкIэ щыIэ щIэныгъэхэр щызэхуэхьса дунейпсо электрон хъумапIэхэм илъ хъыбархэр псоми зэхуэдэу кIаГъэсэбэпыфым. АбыкIэ ятха тхылъхэр нэгъуэщI хамэбзэхэм зэрырагъэзагъэм уеплIмэ, урысыбзэм 4-нэ уеблIэр иIыгъщ. Интернетыр къэпщIэтэ-мэ, абы щыпэрытхэми хальытащ ар.

КъэзухаткIуэхэм зэрыжаIамкIэ, XXI лIэщIыгъуэм и пэщIдзэм къыщыщIэдзауэ урысыбзэм и пщIэр нэхъ мащIэ щохъу СССР-м хэта къэрал куэдым я щыналъэхэм. Абыхэм гулытэ нэхъ щагъуэт щыпсэу лъэпкъхэм я анэдэлъхубзэхэм. АтIэми, урысыбзэр ноби къонэж лъэпкъхэр зэрыззэгурыIуэ щыпсэу нэхъыщхьэу. Зыкъыр мыкIуэщI зыбгъэдэлъ а бзэм и лъабжьэр, и пщIэр гъэбыдэным хуэгъэпса лэжьыгъэшхуэ дапщэщи щокIуэкI ди къэралым.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Дунейм нэхъ лъапIэ дыдэу щыIэр кьихутэу къекIуэлIэжьыу унафэр хуищIри, адэм къуэр иригъэжьат, жеIэ убых хъыбарым. Мащ1эрэ къэта, куэдрэ къэта, зэщ1экIэжьрэ и щыгъныныр щылэжьыкIауэ зы махуэ гуэрым къуажэм зылI къыдыхьащ. ЛIы телъыдэжэ зэгуэр адэм иригъэжьа къуэрауэ занщIэу зыми къыцIыхужакъым.

ДЖЭГУУ псыхъуэ нэпкъым Іус щIалэ цIыкIуэхэм яныхэзыр нэхъ ящIэкIыни, а адэ къуэшыр и зекIуэкIэмкIэ къыцIыхуащ. Къыщылъэтри, и адэшхуэм деж щIэпхъуащ ар, дрихьеймэ гъущIэу, къриухьхмэ щыIтэу зыгъафIэ и адэш 3ayр и щIэр ину жиIэу. Къуажэдэхэри нэхъ зэрызэхэхъуащ, адэм и куэбжэпэм къыщыззхэусуи хуежьащ. И адэм и пщIантIэм дыхьа щIалэм хъэпIэтIкIэ ІэндэгъуУ зы пщIантIкIэ ІэндэгъуУ зы пщIантIкIэ и щIалэ ину жиIэу. Къуажэдэхэри нэхъ зэрызэхэхъуащ, адэм и куэбжэпэм къыщыззхэусуи хуежьащ. И адэм и пщIантIэм дыхьа щIалэм хъэпIэтIкIэ Іэндэгъуу зы пщ1ан и пл1эм ильт. Ар щIэр ину жиIэу. Къуажэдэхэри нэхъ зэрызэхэхъуащ. Нэхъыжьым и плъэкIэм кIэ щIалэм кьыгурыIуащ щIежьа Іуэхум и жэуапым едэIуэну ар зэрыхьэзыыбэр. «Мы дунейм сыздощымыIа зы щIыгу кIуачIэ кьэзгъэнаIуэкъым. Я теплъэкIэ зэмыщыу, я бзэкIэ зэтемыхуэу, я динкIэ зэпэщхьэхуэу лъэпкъыбэ дунейм тетщ, я плъыфэкIэ зэмылIужьныгъуэу къэкIыгъэ куэд щыш щхьэфэм кьыщIокI. Экэжэкхуэмдэу уэрихьэ зэрыгъэгъунт, хьэлэмэтт. Ауэ дэнэ сыщымыIами, кьэслъыхуари нэхъ лъапIэу кьысщыхуари сыщащхуа лъахэрщ, абы щежжэ кьурышIсэжэ, кьыщыкI мэзыжьхэхэм, щызекIуэ псэущхьэхэм, кьыщепщэ жьапщэм хуэдэу дохащи щыIэкъым. Ауэ сыт щыгъуи кьэсслъыхуэр мыращ...»

Ар жиIэщ або, щIалэм нэдыр кIэитри, зэрыштэкIкIэ Іэуплъэри щагъэIащ. Къэзэрыщщ1экIамкIэ, абы иIыцр мывэкIэцхът... «Мы мывэ хьэдзэхэр зэунтIэIуэу си анэм и Іущащ1э макъым сыщIэжежиKI кьысщыхъурт, мо Іущ1эхъэ щIыбым Іуву щIыхэзэ щIыбым Іуву щIыхэзэ зэдзащIэу кьысфIэщIырт, кьуажэ щIалэжь цIыкIуэхэм я зэрызехьэ макъыр си тхъэкIумэм кьиIуэу си фIэщ хъурт, хъарпшэрми, дьизыщIепсэу дунейм сыхэту си гугъэу нэхуапIэм сыкьыхьхьжьырт. Мы мывэхэр зэунтIэIуэу уфыыкIбэзр зэхэсхырт, абы псэ кьысхилъхьжьырт. Хэкум, абы кьызита фIыгъуэхэм нэхъ лъапIэ зэрыщыщыр си фIэщ хьуауэ сыкъэкIуэжащ», - жиIащ щIалэм.

ЦIыхуцIэ зиIэр зэщIэмэзэхат, щIалэм жиIахэм хэлъ псор кьызэрыгуэкI дыдэу наIуэми, щызэхащIыкIыр иджы нэхъей, заплпъыхьрт, дунейм и дахагъым нэгъуэщIынэжIэ елпъэрт. Пльжьыр щыгуфIыкIащ щIалэм кьихьа жэуапым. Хабзэжькlэ афэрымыбжьэр хуигъэфэщну кьеKIуртэкъыми, кьуаждэс нэхъыжьыфIэхэм ящыщ гуэрым лIыгъэ зэрыхэлъыр, ящащ1а пщэрпльэр екIуу зэрызэфIихар кьыжриIащ.

Мы убых хъыбар кIэщIыр сигу кьэзыгъэкIыжар иджыблагъэ зи ныбжьыр илъэс 70 ирикъуа, биологие щIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор, академикIэ Щьхьэгъэпсо Сэфарбийр и хэкуэгъуэхэм кьаззрыкъуэпса щIэныгъэ зэуэныбр. Заур зи цIэ убых щIалэм дунейм и фIыгъуэ псори ильэгъуат, дэтхэнэри зэрыхьэлэмэтыр псэкIэ зыхиущIат, ауэ зыми пищIын лъэкIакъым щалъхуа лъахэр, зыдэкIа жылэр, и анэм кьыIурилъхьа бзэр. Абы хуэдэ дыдэу Щьхьэгъэпсом зэмыгъэнщIыжу зэкIэлъигъэкIуащ щалъхуа щIыпIэм и хуэгъуэфIыгъуэбзэр кьыщыгъэлъагъуа лэжьыгъэ абрагъуэр. Зы цIыхум и гущIэ апхуэдиз кьыззэрихьар умыгъэщIэгъуэн плъэкIыркъым. ТхылъипщIу зэхэт зэужьым кьызэгъэпщакIуэ хуэхъуари унэтIакIуэу иIари зи гъащIэр щалъхуа щIыналъэм и къэкIыгъэ дунейм хэть щэхуэр кьэхутэным езыта Щьхьэгъэпсо Сэфарбийщ.

Бэрбэч Хьэтлитl1э и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым а тхылъым ятеуауэу и иджыблагъэ щызэхэта зэуIущIэ дахэм къекIуэлIат жылагъуэ, политикэ, щIэныгъэ икIи щэнхабзэ лэжьакIуэхэр, къэрал кьулыкъущIапIэхэм я Іэщ1агъэлIхэр, егъэджакIуэхэр, щIэныгъэлIым и ныбжьэгъэкмэ я Іыхьлыхэмрэ. Пшыхьым кърихьэлIахэм Щьхьэгъэпсом и гущIэдэкIым щыIэ Іыхьлыхэмрэ. Пшыхьым кърихьэлIахэм Щьхьэгъэпсом и гущIэдэкIым щыIэ Іыхьлыхэмрэ. Пшыхьым щIыгъуэу щIалэгъуалэм кьахуэзIухихауэ, дихьэхьу кьудеймэ, Іэмалыфхэр яIэщIилъхьауэ жыпIэ хьунущ», - жиIащ Гериевэ Аймани.

КъБКъУ-м щIэтIысхьэным епха Іуэхугъуэхэр кьызэгъэпэщыныкIэ и проректорым и кьалэнхэр зыгъэзащIэ Хъурей Арсен и псалъэм щIэныгъэлIым и Іуэхущ1афэхэм я гугъу щищIащ, ар Къэбэрдей-Балъкъэрым и мызакъуэу, Урысеймии, хамэ щIыпIэхэми щIхьэгъэпсом ейр абыхэм къащхьэщокI зы щIыналъэм и щхьэхуэныгъэхэр зэрызэгурыIуэнуам, а щIыкIэмкIэ хэку щIэныгъэм и губгъуэм зэрыришам. Щхьэхуэу кьыхэгъэщын хуейщ лъэпкъ ботаникэм хуищIа хэлъхьэныгъэри. Зи гугъу тщIыр «Урыс-адыгэ-латин экологие-ботаникэ фIыщIагъэ псалъэтIэкIэ». Мы лэжьыгъэм и фIагъыр кьыззэрупщын пщалъэ къэгъуэтыгъуейщ, апхуэдизкIэ куэд дыдэ кьызэщIиубыдащи. Я пэ дыдэу лъэпкъ щIэныгъэм щызэхэгъэкIа хуэущ Іэужьыгъуэмрэ ехьэлIа Іэужьыгъуэмрэ, латин фIэщыгъэхэм хуэкIуэ адыгэ псалъэхэр, дэтхэнэми ябгъэдэль щхьэхуэныгъэхэр. Биологием дихьэхэхэм я зэхэщIыкIыр зэрагъэтIын Іэмал гуэхэдащ псалъэтIэкIэ. Абы биологие щIэныгъэм и мызакъуэу, адыгэбзэм и лексикэ къаруми хегъахьуэ. Къэхутэныгъэм и пщIэр иджыпсту кьыдгурымыIуэн хуэдизщи, абы теухуа псалъэр дяпэкIэ зэрыжаIэнуи щэч кьытетхъэркъым», - жаIащ Щьхьэгъэпсом и лэжьэгъухэм.

Дунейм кьытехьа щIэныгъэ зэуужьр ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ академиемрэ КъБКъУ-мрэ я жьауэм щIэту Котляровэ Викторэ Мариерэ я тхылъ тедзапIэм кьыщыдэкIащ. Жьыпн хуейщ лъэпкъ зэхэщIыкIыр кьэIэтыным, бзэм, литературэм, щэнхабзэм ехьэлIауэ щIэIэ щIэныгъэр кьызыбгъэдэкIа адыгэхэм яхьапъжьыным хуэунэтIауэ Адыгэ академиемрэ иужьрей илъэсхэм лэжьыгъэшхуэ зэрызэфIихыр, пэхуэщIэ зыбжани утыку кьызэрырилъхьар. Щьхьэгъэпсо Сэфарбий куэд дыдэ щIауэ зи ужь ита «Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIыуэпс хъугъуэфIыгъуэхэр» щIэныгъэ зэуужьи абыхэм ящыщщ.

Сэфарбий и ныбжь дахэм хуэфэщэну Іущ1ащ, кьызыхэкIа лъэпкъми ІэужьтхьэбзэкIа Іэужьыгъэ хуищIащ, и кьалэнмыпэр хуигъэжану, и зэхэщIыкIыр хуигъэлажьэу, я Іэужьыгъуэм и щIэныгъэ зэужьрэ дэмхэм гъэзгу ягъуэту, и гупсэхэр хуэузыншэу ди япэ итыну ди гуапэщ.

ТАБЫЩ Мурат.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIыуэпс хъугъуэфIыгъуэхэр

«ТыгъэкIыхуащIа тхылъэр Іэнкун дыдэу зэпызоплъыхь, абы кIуэцIыплъ лэжьыгъэуэр си нэгу кьыщIэзгъэувну иужь ситщи. Дауи, мы зэужьыр дунейм кьытехьэным ипэ кьихуэу щIэныгъэлIым емышыжу кьэхутэныгъэ зэмылIужьныгъэхэр иригъэкIуэкIащ. Тхылъхэм ящыхэми ущрохьэлIэ нэхъапэкIэ щIэныгъэр зыльэмыIэса щIэ куэдым. Дыкъэзыхьэрехь дунейм хэлъ щэхуэр, экологиемрэ ботаникэмрэ епхуа Іуэхугъуэ зэIымыбзэр кьэзыхутэну икIи нэхъ кууэ кьэзыгъэтIыну хуейхэм ёуаз яIэ хъуащи, а лъагъуэм иригъэнуэм гъэмылэ зыхарыкIэ Іэмал иIэжьым. Мы кьэхутэныгъэ зэхэтыр щIигъэкIыну: щIэныгъэ зэхэтыр нэгъуэщI Іэмал ящыщ1ыр щIигъэкIыну: и гъэпсыкIыкъэ щIэщIыгъуэ; и гъэпсыкIэкIи, и ухуэкIэкIи, кьыщыхьа щапхъэ-кIэмкIи. Биологие щIэныгъэ зэмылIужьныгъэхэм я зэпылIыпIэм щащI кьэхутэныгъэ псори кьыщыщIытащ кьыздэкIыгъуэм. А зым фIэкIа кьэмыпIами, зэужьыр Іэщ1агъэхэм ирилажьэхэм и дежкIэ лъапIэ дыдэщ. Фыщ1эшхуэ хуэфащэщ Сэфарбий», - жиIащ Хъурей Арсен.

КъБКъУ-м химиемрэ биологиемкIэ и институтым щIалэхэхэм зэужьым гупыытэшхуэ хуащIащ. «Лъэхъэм и кьэкIыгъэ дунейм, фитоэкологием, фитоцезологием, фитосозологием ехьэлIауэ Щьхьэгъэпсо Сэфарбий и Іэщ1агъэлIым и зэужьыгъэ зэрыгъэзэжащ. Ар Къэбэрдей-Балъкъэрым и мызакъуэу, Урысеймии, хамэ щIыпIэхэми щIыкIэ щIэпхъаджагъэхэр ирижьауэ икIи иIэсэи 8-рэ мази 2-рэ тралъхьащ щыIыкIэ хэхам тету тутнакъэщIащIыгъ колониеим щIигъэкIыну. Мудрэн М. С. агъэхъуаншэ УФ-м и УК-м и 161-нэ статьям и 3-нэ Іыхьэм кьыщыдэлъэкIыжауэ икIи абы илъэси 6 тралъхьащ. Щомахуэ М. Х. кьуаншэу кьалытащ УФ-м и УК-м и 161-нэ статьям и 3-нэ Іыхьэм кьыщыхьа щIэпхъаджагъэм хуэдэ зэрилажьэм щхьэкIэ икIи абы илъэси 2-рэ мази 5-рэ лъэхъэуащIым щIигъэкIэнущ.

Къэбэрдей-Балъкъэрым Щэнхабзэмкlэ и министерствэр, КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэр, «КъБР-Медиа» къэралI кIэзонэ Іуэхущ1апIэр, «Заман», «Адыгэ псалъэ», «Кабардино-Балкарская правда», «Горянка», «Советская молодёжь» газетхэм, «Іуащхьэмахуэ», «Литературная Кабардино-Балкария», «Минги Тау», «Нур», «Нюр», «Солнышко» журналхэм я редакцэхэр, «Къэбэрдей-Балъкъэр» ГТРК-р, «Къэбэрдей-Балъкъэр» ВТК-р, «КъБР-Инфо» кьыбаргъащIэ агентствор, «Эльбрус» тхылъ тедзапIэр яхуогузавэ «Къэбэрдей-Балъкъэр» ГТРК-м Радионэтыныжкмкlэ и кьулыкъум и унафэщI-редактор **Ахкубеков Эльдар Къайтмурэз и къуэм** абы ипхъу **Ахкубековэ Женнет Эльдар и пхъур** гуузу дунейм зэрехьэжам кьыхэкIыу.

Экспортым и Іэмалхэр

«Дунейпсо кооперацэмрэ экспортымрэ» лъэпкъ пэхущIэр, УФ-м и Президентым къыхилъхьар, Кавказ Ищхъэрэм и щIыналъэхэм зэрыщагъэзащIэ щIыкIэм теухуауэ Минводы къалэм зэIуIэ щекIуэкIащ. Ар къыззыригъэпэщащ «Урысейм экспортымкIэ и центрым» икIи абы и лэжьыгъэм хэтащ УФ-м Промышленностымрэ сатумкIэ, Экономикэ зыужьныныгъэмкIэ, Мэкъумэш хозяйствэмкIэ и министерствэхэм, УФ-м и Президентым и лIыкIуэу КИФЩI-м щыIэм и аппаратым, Кавказ Ищхъэрэм и таможнэ управленэм, КИФЩI-м и щIыналъэхэм я лIыкIуэхэр.

КъЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭРЫМ кьыбгъэдэкIыу зэIуIэм щыIащ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщым и япэ кьуздзэ **Къунижь МуIэд**, экономикэ зыужьныныгъэмкIэ министр **Рахаев Борис**, промышленностымкIэ, энергетикэмрэ сатумкIэ министр **Іэхъуэбэн Щамил**, Экономикэ зыужьныныгъэмкIэ министерствэм и департаментым и унафэщI **Богацкая Севиль**, «Си хьэрычэт ІэнатIэ» щIыналъэ центрым и тхьэмадэ **Дудар Хьэдис**, хьэрычэтыщIэхэр, хьэрычэт щIэн Іуэхуэхэр дэIыгъныкIэ щIыналъэ институтхэм я лIыкIуэхэр.

ЗэIуIэм и унэтIныныгъэ нэхъыщхьэу щытар 2030 гъэ пщIондэ Урысей Федерацэм экспортым зыщагъэужьныкIэ щыIэ Іэмалхэр егъэфIэкIуэныгъ, щIэ зыльэныкъуэрыр, щIэныгъэлIхэм я Іэмалхэр зыщагъэужьныкIэ щыIэ Іэмалхэр зыщIыхьуэу. Бзыгъэ мыкIуэщI зыбгъэдэль а бзэм и лъабжьэр, и пщIэр гъэбыдэным хуэгъэпса лэжьыгъэшхуэ дапщэщи щокIуэкI ди къэралым.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

● Махуэгъэпс

Жылагъуэр хуэзщIагъэуIуэ

ООН-м и Ассамблее Нэхъыщхьэм и зи чэзу зэхуэсу Швецием и Къалащхьэ Стокгольм 1972 гъэм щызэхэтам (мэкъуаугъуэм и 5-м) щытепсэльыхьыгъэ дыкъэзыкIуэрейхь дунейм кьыщыкIуэ Іуэхугъуэ мащхьэпэу арэзы узытехьэнкIэ Іэмал зимыIэхэм.

КъЭРАЛ куэдым иужьым кьызэдащта япэ программэу ЩIыуэпсым и щIытыкIэм кIэльыплъыным хуэгъэзар (ЮНЕП) щызэхалъхьари абы щыгъэщ. Абдежьым кьыщегъэжьауэ, мэкъуаугъуэм и 5-р Дыкъэзыхьэрейхь дунейр хъумэным и махуэу ООН-м хьыхь я хэрал псоми кьыщалъытащ.

Мэкъуаугъуэм и 5-м, хабзэ зэрыхъуауэ, дыкъэзыхьэрейхь дунейм гулытэ хэха хуэщIыным хуэгъэзащ Іуэхугъуэхэр зи гъэ кьэмыныгъэкIэрали 100-м щIигъэм щрагъэкIуэкI.

«Экологым и махуэ» - кIэ зэджэр Урысей Федерацэм щагъэльапIэ 2007 гъэм кьыщыщIэдзауэ. А махуэм лъакъуэрыгъажэм дихьэхэхэм я ІалэкIуэхэм зэуIуу кьыщыдгъэгъэкIыну, зэпеуэжэр щрагъэкIуэкI, зи гугъу тщIы Іуэхум еджакIуэхэр трагъэтхьыхь, ныбжьыщIэхэм, щIалэгъуалэм жыгыщIэхэр щIыпIэ-щIыпIэкIэрэ щыхрагъаса, кIэрыхубжьэрыхуэхэр зэщIрагъакъуэ.

Экологым и махуэр псом япэу зэгъэщIылIар цIыхубэр арами, къэрал куэдым я политикхэми абы гулытэ хэIэтыкIа хуащI, дыкъэзыхьэрейхь дунейм дыхуэгъакъым зэрыхуейм жылагъуэр кьыхуарджэу, хузэщIагъэуIуэу...

♦Амазонкэм псыIагъэр щебэкI и мэхъэм ди планетэм и атмосферэм хьыхь я бльышэм (кислородым) и Іыхьэ тхуанэм щIигъэр кьат.

♦США-м щыпсэуэм я кIэрыхубжьэрыхуэм и зы процентыр сабий щIинэжм кIэпльыхьэрахьэу щыхьыфIадзэжь бжьэхуэ зэхэубахэрщ (подгузникхэрщ). Мыхьэнэншэу кьэльытэгъуафIэ я Іуэхум кьрикIуэр аращи, аэр щIым щыхэсеежьр илъэс 250-рэ дэкIа иужькIэщ.

♦Швециием и Правительствэм зэхигъэува программэ «Гъэщ1эгъуэныр» яГъэзэщIэн зэрыщIадзэрэ, адрей кьэрэлхэм щызэщIакъуэ кIэрыхубжьэрыхуэу тонн 80-м нэблагъэ илъэс кьэс абы ирашэ. А щIыналъэм апхуэдэ «тыгъэ» нэгъуэщI хэгъэгухэм кьащIырихьым щхьэусыгъуэ иIэщ: пхъэнкIий-кIэрыхубжьэрыхуэхэр щагъэсэжкIэ электрокъару кьызэрыхагъэкIыф технологие кьызэрыщагупсысаращ.

♦Хьы Хуэм зи фIэщыгъэ псы итыпIэ абрагъуэм ищхъэрэкIэ гъэза и Іыхьэм, псори зэхэту, километр зэбгъэзэнатIэу мелуан 1,5-м нэблагъэм щоуфафэ-щоуфэразэ Азиемрэ Америкэмрэ я къэралхэм пластикым кьыхэщIыкIа я кIэрыхубжьэрыхуэ тонни 100 хуэдизыр. Мы иужьрей Іуэхурэ, зэрыгурыIуэгъэщи, икъуэкIыжьжкIэ уэхэзыгъапIэщ.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

● УФСБ-м къет

ДыгъуакIуэхэр ягъэтIыс

Урысей ФСБ-м и Управленэу КъБР-м щыIэм, КъБР-м щыIэ МВД-м я къэкIуэлэхэм къэлъыхъуэныгъэхэр ирагъэкIыжу къыщIэпхъаджащ республикэм щыпсэуэ хэу Журавлев Е. Л., Мудрэн М. С., Щомахуэ М. Х. сымэ яляжьа щIэпхъаджагъэр. Ахэр щхьэзакъуэ унэм щыIэхэри, ахъшэрэ дыщэхэкIхэмрэ къыщIадыгъуэкIащ.

КъБР-м и Суд нэхъыщхьэм Журавлев Е. Л. кьуаншэу кьиплъащ УФ-м и УК-м 162-нэ статьям и 4-нэ Іыхьэм, 266-нэ статьям и 2-нэ Іыхьэм щыIэ щIэпхъаджагъэхэр иляжьауэ икIи илъэси 8-рэ мази 2-рэ тралъхьащ щыIыкIэ хэхам тету тутнакъэщIащIыгъ колониеим щIигъэкIыну. Мудрэн М. С. агъэхъуаншэ УФ-м и УК-м и 161-нэ статьям и 3-нэ Іыхьэм кьыщыдэлъэкIыжауэ икIи абы илъэси 6 тралъхьащ. Щомахуэ М. Х. кьуаншэу кьалытащ УФ-м и УК-м и 161-нэ статьям и 3-нэ Іыхьэм кьыщыхьа щIэпхъаджагъэм хуэдэ зэрилажьэм щхьэкIэ икIи абы илъэси 2-рэ мази 5-рэ лъэхъэуащIым щIигъэкIэнущ.

Дунейм щыхьыбархэр

Урысейм и текIуэныгъэкIэ

2024 гъэм дзэ Іуэху хэхар иухынущ Украинэм ІэщIэкIэ зэщIуэзэда и кьарухэр хагъэщIауэ. Апхуэдэу кьелъытэ Генштабым и дзэ-политикэ управленэ нэхъыщхьэм и унафэщIым и кьуэдзэ Алаудинов Апты.

АБЫ и псалъэхэм кьызэрыхощамкIэ, иужьрей зэманым ВСУ-м зэгурыгъэпща кьарур Урысейм хуэзгъэкIуэнущ икIи бгъэдэлъщ къызыкьуэгушхуэкIи дзэ гъэтIылыгъэ хъарзынэ.

«Си псалъэм щэч кьытехьэжьыркъым: сэ кьызэлъытэ мы илъэсым, 2024 гъэм, дзэ Іуэху хэхар Урысейм и текIуэныгъэкIэ иухыну», - кьехь Алаудиновым и псалъэхэр ТАСС хьыбарегъащIэ агентствэм.

Нэхъапэкlэ офицерым жиIаУэ щытащ зи унафэщI «Ахмат» гуп щхьэхуэр и кь

Экономикэ Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ Жылагъуэ Іуэху

● Гъэщіэгъуэнщ

Насыпгуэш...

Екіурабгъу зэхуамыІэми, большевик идеологиери динри (исльамри) зыкІэ зэкІуалІэрт: тІуми ядэртэкъым Іэзэгъуаззэхэр, ахъшэ джэгухэр, нэмысым къемызэгъ нэгузегъэужьыкІэхэр. Парт унафэщІхэм ахэр «буржуазие гъуамэм» и щІэину къалъытэрт.

НАСЫПГУЭШУ къэпльытэ хъуну лотереем Іэхэр щыпэсым ахэр гупсысэ хэхуащ, арщхьэкІэ фейдэшхуэ къызэпэкІуэти, ябгъинакъым. Щхьэусыгъуэ къагъуэтащ: мурадыфым хуэгъэзамэ, сыт хуэдэ джэгуакІэри зыхэрэмкъым. 1922 гъэм властыщІэр зиІэ дыдэу ягъэджагуа лотереем къыхахамкІэ мэжащІалІэхэм ядэІэпыкъуащ, зы илъэс дэкІри, Граждан зауэм зэхикъутахэр зэфІэгъэувэжыным трагъэкІуэдащ. 1927 гъэм а джэгур егъэкІуэкІыныр Осоавиахимым (иужькІэ ДОСААФ) и пщэ далъхьа иужь а лотереемкІэ къэпхьэху хъууэ ящІащ, ахъшэм нэмыщІ, автомобили, жэми, Лениным и лэжьыгъэхэр къыщыщхьэ том 60-ри. Хэку зауэшхуэм иужькІэ илъэсипщІкІэ лотерее Іуэху зэрахуакъым: цІыхухэр къулейсыст. 1969 гъэм Гъэмахуэолимпзэхьэзэхуэхэр Москва щрагъэкІуэкІмэ, абы къэралым и пщІэр хуабжьу къыззыІэтынур ягу кьэкІащ. Ар хъарзынэт, ауэ абыхэм ятекІуэдэну мылькур дэнэ къыздрахынур? ХэкІыпІэ къагъуэтащ: цІыху куэд къызыхашэну лотерее ирагъэкІуэкІын хуейщ! СССР-м СпортмыкІэ и къэрал комитетым и унафэщІым и къуэдзэ Ивонин Виктор къигупсысащ икІи къихьилъхьащ «Спортлото» цІэрыІуэр. Ар щІэгъэкъуэнышхуэ хуэхъуащ ІэнатІэм и мызакъуэу, езы Совет Союзым и зыужьыныгъэми.

ДжэгукІэ къэс хабзэ иІэжщ. Ивониныр абы и блыгуащІэтхэмрэ къатІэщІыжащ курыт лІэщІыгъуэхэм Китайм щызекІуэу щыта «кено» жьауІэр. Ар зытещІыхьар хьэрэмыгъэ псори хэгъэкІыныр: бжыгъэхэр зытет шархэр ираІъхьэ, иужькІэ зэхагъэзэрыхьри, зырызурэ кьрах. СССР-м и зэманым бжыгъэ 49-м щІэщ 6-р къэзыщІэм саугъэт нэхъыщхьэр къихьырт. Лотереер махуи 10 къэс зэ ирагъэкІуэкІырт. Билетхэр газетхэмрэ журналхэмрэ щащэ киоскхэм щызэбграхырт мелуан бжыгъэкІэ. Ахэр ящэхурт зэрымыпудым (кІэпІейкІэ 30 и уасэт) щхьэкІи къамыгъанэу. АрщхьэкІэ, апхуэдэхэм деж зэрыхабзэщи, псалъэмакъ мышыухэр къежьащ, жюрим хэтхэм зыхуейхэр трагъакІуэу жаІэу. Лототрон ящІын хуей хъуащ. Эстониемрэ ЩІэныгъэхэмкІэ и академиемрэ къыщагупсыса е Іэмэпсымэм бжыгъэхэр къыхихырт, кІэрахъуэурэ. ИтІани мыарэзыхэр щыІэт...

Москва щыщ зы цІыхубз сом мини 5 кІыхьэуа иужь, лотереем дихьэхащ, щІэри жыри. А зэманым улахэр тумэни 10-м (сомы 100) щигъуртэкъым. Зи насып къикІам а сом мини 5-мкІэ «Москвич» е къежьагъащІэ «Жигули» къыхуэщхунт. Ауэ апхуэдэхэр мащІэт. ЦІыхуэхэр нэхъри къыдашэхьи папщІэ 1973 гъэм къыратъэжьащ «36-м щыщу 5-р къэщІэф» джэгукІэри. Иужьрейм къыхэкІ псори трагъэкІуадэрт 1980 гъэм ирагъэкІуэкІыну Олимпиадэм зыхуэгъэхьэзырыныр. Ахэр мащІэтэкъым - тхьэмахуэ зэхуаку къэс (иджы апхуэдэу хъуат) билет мелуани 10 хуэдиз ягъэджэгурт. «Спортлото»-м хыхьат Совет Союзым щыпсэухэм я процент 70-р - пионерхэм къыщыщІэдзауэ пенсионерхэм я деж щиухыжу.

«Фэ къэфхьэхумэ, спортми къэхьэху» къыхуеджэныгъэм щІэту илъэс 20-м къримубыдэу «Спортлото»-м сом мелард 500-м нэблагъэ къыщІахащ. Ар зыхуэдизыр фи нэгу къыщІэвгъэхьэн папщІэ жьитІэнщ 1970 гъэхэм СССР-м зы илъэсыкІи Іэщэкіэ ЗэщІэуэзда Къаруэхэм ятригъэкІуэдэр сом мелард 20 хуэдизу зэрыщытар.

Иджы джэгукІэ лІэужьыгъуэ куэд къежьащ, ауэ нобэр къыздэсым нэхъыжьхэм ягу ихужьыркъым дэрэжэгъуэ ин къезыту щыт «Спортлото»-р.

● Гъавэ къэкІуэнур...

Гъавэ къэкІуэнур...

Совет лъэхъэнэм губгъуэ лэжьыгъэхэм дащытетхыхькІэ дэ, журналистхэм, фІэкІыпІэ имыІэу ди тхыгъэхэм хэдгъэхьэрт, «дуней щытыкІэхэр мыщІэгуами» псалъэхэр. Абыкіэ къэдгъэлъагъуэрт мэкъумэшыщІэм гъавэ кърихьэлІэным пыщІа гугъуехьыр, ар сыт щыгъуи зэрымытыншыр. ИкІи пщы дупсыртэкъым, дуней щытыкІэхэр зэи къуажэдэсыр зэрыкуеи дыдэм хуэдэу къыщІидзыртэкъым - мы машІэу къыхэхуэрт апхуэдизу зэлІэлІа хьэсэхэр уэгъым щиубыд е кърахьэлІэжьыным нэблэгъа гъавэр уэм щихьыж.

ДЫЗЭРЫТ илъэсым аргуэру къигъэлъэгъуащ цІыхур къэхъукъащІэхэм зэрыпэлъэщынур. Хуабэу екІуэкІа мэплъжьхьэ мазэм иужькІэ накъыигъэм щІыІэр къытеуащ Урысейм и курыт, ипщэ щІыналъэхэм. Дунейм гуэдзым и уасэхэр 2023 гъэм и ныщхьэуІу лъандэрэ нэхъ ин дыдэу щыдэкІуеІащ. Псори гузавэм зэщІищтащ: Урысейр дунейм нэхъ гъавэ куэд дыдэ щызыщэ къэралщ.

ЩІыІэр еуащ нэгуэщІ къэкІыгъэхэми: пхъэщхьэмыщхьэ жьигъэми мэракІуэхми.

Нэхъ мащІэми, къулейсысзыгъэхэр зыльэІэсахэм ящыщщ ди гъунэгъу Ставрополь, Краснодар крайхэр, Кавказ Ищхъэрэм и республикэхэр.

Ауэ щІыналъищым - Воронеж, Липецк, Тамбов областхэм - Іуэхур щыхьэлъэщ. Пэжщ, языныкъуэ щыпІэхэм жьлэхэр щІэрыщІэу щытрасэж хъунущ, ауэ абы къоІ гъавэ щІэныр текІуадэхэм хуэдитІкІэ заІэтыну. Апхуэдэ щыкІэкІэ КъаІэрыхьа гуэдзыр бжьыхьэм зи уасэнум зэкІэ демыгупсысмэ нэхъыфІщ. Дэ гу лъытакІэщ ди тыкуэнхэм щІакхъуэр нэхъ лъапІэ зэрыщыхъум. Дауи, зыхагъахъуэр гъавэ къэкІуэнум и уасэрэкъым, атІэ ягъэтІылъауэ тонн мелуан бжыгъэкІэ зэтелъ ногъаБэрей, уеблэмэ ищыпэрей гъэ гуэдзырщ: пуду ящэн ямыдэу ар зыхъумахэм иджы Іуэхур зыхуэкІуар КъагъэсэбэП...

Ауэ езы хэщІыныгъэхэр сыт хуэдизу?

ІэщІагъэлІэхэм къалъытащ хьэсэ гектар мелуан хуэдизу щыІэм исауэ. Псори зэхэту ахэр гектар мелуан 85-рэ зэрыхъум тепщыхьмэ, куэдкъым, языныкъуэ щыпІэхэм, ипэкІэ зэрыжьыПащи, жьлэхэр щІэрыщІэу щытрасэж хъунущ. Ауэ абы зэуэ дриГъэуеинуц арыншами лъапІэ гъэсыныпхъэхэм, техникэм и пкъыгъуэхэм я гасэхэр.

Іисраф хъуари, дауи, гуэдзым и закъуэкъым, ардыдэр къащыщІащ хьэми, соеми, фошыгъу жэгунДэми. Іуэхур нэхъ гугъу ещІ жылапхъэхэр ирикъуу зэрамыІэм. Ахэри зэрагъэпэщын хуейщ.

ЩІыІэр ирикІуащ Липецк, Тамбов, Воронеж, Пензэ областхэм, Тэтэрым, Башкирием. Языныкъуэ щыпІэхэм ар градуси 8, хэбгъэзэхьмэ, 11 щыхъу щыІащ. ЗэрыгурыІуэгъуэщи, абы къэтІэпІу, къэгъагъэу хуежьа къэкІыгъэхэр къелынукъым. Аращ мэракІуэхэкІэр апхуэдизу щІэлъапІэр - Москва зы щымэракІуэ хиломраммыр сом 700 - 800 я уасэу телевизорым кьелъэпІащ. Ауэ, ІэщІагъэлІэхэм зэрыжаІэмкІэ, ар мы щхьэусыгъуэр мыхъуами, дэкІуеинут: зи гугъу тщІы къэкІыгъэхэр зехьэным текІуадэм илъэс къэс хохъуэ.

АрщхьэкІэ икІэм-икІэжьым мыІэрыси сани уимыІэу уекІуэкІыфынущ, нэхъыщхьэр гъавэрщ, арыншауэ цІыхур псэуфынукъым. Абы и лъэныкъуэкІэ шынагъуэ гъэри щыІэжьыЩ. Урысейм езым ерыскъыкІэ и шынагъэншагъэр къыззэрипэщыну къудейкъым, атІэ икІи игъэззэщІэнущ гуэдз нэгуэщІ къэралхэм ярищэнмкІэ зэгурыІуэныгъэхэм тету и пщэ дилъхьэжа къаІэнэхэри. Абы шэч хэлъхъым.

● Уасэхэр

Хамэ къэралхэм иращэм хагъахъуэ

2030 гъэм ирихьэлІэу Къэбэрдей-Балъкъэрым и мэкъумэш-промышленнэ комплексым къищІигъэкІ продукцэм щыщу хамэ щІыналъэхэм хурагъашэм и куэдагъым, 2021 гъэм щыІа бжыгъэхэм елъытауэ, хуэдэ 1,5-кІэ хигъэхъэнущ икІи абы я уасэр доллар мелуан 25,9-м зэрынэхъэснущ. Иджыблагъэ екІуэкІа зэІущІэм ар щыжиІащ КъБР-м мэкъумэш хозяйствэмкІэ и министр Сыжажэ Хьэсэн.

УРЫСЕЙ Федерацэм Мэкъумэш хозяйствэмкІэ и министерствэм республикэм ирищІылІа зэгурыІуэныгъэм къызэрыщыгъэлъэгъуамкІэ, 2024 гъэм щІыналъэм и АПК-м хамэ щІыналъэхэм мэкъумэш продукцэу яхурагъэшэнущ доллар мелуан 13,9-рэ хуэдиз и уасэ.

«Мэкъумэш-промышленнэ комплексым и продукцэр хамэ къэралхэм яхуегъэшэн» лъэпкъ пэхуэщІэм къызэрыхэщымкІэ, республикэм къалэн нэхъыщхьэу зэхуигъэуВыжат 2023 гъэм мэкъумэш продукцэу доллар мелуан 13,4-рэ и уасэ ищну, ауэ абы фІыуэ щІрагъэгъуащ. ЕрыскъыхэкІыу щыналъэм ирашам и уасэр доллар мелуан 23,9-м нагъэсащ. ЯгъэзэщІэну къапэщылъа къаланым процент 78,3-кІэ щІрагъэгъуащ.

Сыжажэ Хьэсэн къызэрыхигъэщамкІэ, 2023 гъэм псори зэхэту экспорт ягъэкІуа продукцэм и процент 34-р жылапхъэщ, нартыхур нэхъыбэу. Процент 51-р яубыдащ ерыскъым, псыхэкІым, консервым, макароным. Республикэм апхуэдэуи ираш краснымалыр, маргариныр, семышкІэ дагъэмрэ абы кьыхэщІыкІа нэгуэщІ зэхэлъэхэр.

Республикэм и АПК-м и продукцэхэр хурагъашэ хамэ къэрал 20-м щІигъум.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

● Дунеяплъэ жыжьэ

ЩІыуэпсым и зэфІэкІыр

Абхъазым и Арабикэ (Къухьэпіэ Кавказым) бгылъэ щІыпІэм щыІэ «Верёвкиным и бгъуэнщІагъыр» 1968 гъэм къаГуэтауэ щытащ Красноярск къалэм и спелеологхэм. Абы и кІыхьагъыр километр 17,5-рэ хьурт. 2018 гъэм щІэныгъэлІэхэм Іэмал яГуэтащ абы и лъащІэм ехыу и кууагъыр зыхуэдизыр къапщыну - метр 2212-рэ...

ЗЭИ зримыкьэлІа тельыджэт ар. Дуней псом щынэхъ куу дыдэу къалъита бгъуэнщІагъыр Гиннесс и тхылъым иратхащ. Абы ипэкІэ бжьыпэр зыІыгъа «Крубер и бгъуэнщІагъыр», метр 2197-рэ зи кууагъыр, етІанэ увыпІэм еІэпхъухэм хуей хъуащ, ауэ гъэщІэгъуэныр а бгъуэнщІагъ кууитРи а зы щыпІэм - Абхъазым и Арабикэм - къызэрыщагъуэтарт. Зыхуэбгъадэ хъун щымыІэу апхуэдизу куу бгъуэнщІагъэр «карстовэ» лІэужьыгъуэхэм ящыщщ. Абыкіэ зэджэр псыр зыпэлъэщ пкъыгъуэ нэхъ щабэхэр щІым хилъэсыкІыу е хэткІухьыпэу адрей зыпэмылъэщар бгъуэнщІагъ нэщІу къащыщнэрщ.

БгъуэнщІагъхэм я къуэнхукІэр, я тепльэр, я инагъыр зэрызэхуэмыдэм хуэдэ къабзэу, я зэхэлъыкІэкІи зэщхьэщхькІ.

«Кристаллхэм я бгъуэнщІагъ» щыІэщ Мексикэм. 2000 гъэм метр 290-рэ зи кууагъ шахтэм цІыхухэр лажьэу здащІэтым зэрымыщІэкІэ къагъуэта бгъуэнщІагъым метр зэбгъуэзнатІэ мини 5 хьурт, и утыку нэхъ иным метри 109-рэ и кІыхьагът. ИтІанэ, плъагъун къудейр куэд и уасэщ бгъуэнщІалъэпкъ пэхуэщІэм къызэрыхэщымкІэ, республикэм къалэн нэхъыщхьэу зэхуигъэувыжат 2023 гъэм мэкъумэш продукцэу доллар мелуан 13,4-рэ и уасэ ищну, ауэ абы фІыуэ щІрагъэгъуащ. ЕрыскъыхэкІыу щыналъэм ирашам и уасэр доллар мелуан 23,9-м нагъэсащ. ЯгъэзэщІэну къапэщылъа къаланым процент 78,3-кІэ щІрагъэгъуащ.

Сыжажэ Хьэсэн къызэрыхигъэщамкІэ, 2023 гъэм псори зэхэту экспорт ягъэкІуа продукцэм и процент 34-р жылапхъэщ, нартыхур нэхъыбэу. Процент 51-р яубыдащ ерыскъым, псыхэкІым, консервым, макароным. Республикэм апхуэдэуи ираш краснымалыр, маргариныр, семышкІэ дагъэмрэ абы кьыхэщІыкІа нэгуэщІ зэхэлъэхэр.

Республикэм и АПК-м и продукцэхэр хурагъашэ хамэ къэрал 20-м щІигъум.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

● Жэрдэм

Кавказымрэ Кърымымрэ зыщапльыхьынущ

«Заповедный Кавказ» проектым хэту «Крым» щІалэгъуалэ клубымрэ «Турист Крыма» жылагъуэ зэгуэхьэныгъэмрэ жэрдэм ящІащ Къэбэрдей-Балъкъэрымрэ Кърымымрэ щІэныгъэ гуэдзэн щрагъэгъуэт я Іуэхущ Іапі Іэкэ зэдэлэжьэныкІэ зэгурыІуэныгъэ зэраухьилІащ.

УРЫС географие зэгухьэныгъэм (РГО) КъБР-м щиІэ и къудамэм и унафэщІ КІэрашэ Аксанэ иджыблагъэ яІущІащ туризмэмрэ лъахэхутэ Іуэхухэмкіэ сабийныбжьыщІэ центрым и унафэщІ Осокинэ Еленэрэ «Эколого-биологический центр» Іуэхущ Іапі Іэм и унафэщІ Мишневэ Натальерэ. Ахэр тепсэлъыхьащ ирагъэкІуэкІ лэжьыгъэхэм, зыхунэсхэмрэ я мурадхэмрэ, апхуэдэуи, зэрызэдэлэжьэнум теухуауэ зэгурыІуэныгъэ зэраухьилІащ. Зытепсэлъыхьа Іуэхугъуэхэм ящыщщ егъэджакІуэхэмрэ я гъэсэнхэмрэ Кавказымрэ Кърымымрэ зыщапльыхьыну Іэмал езытыну программэхэр.

КІэрашэ Аксанэ яІущІащ Кърымым щалэгъуалэ политикэмкІэ и къэрал комитетым и унафэщІ Зинченкэ Алексейр абы и къуэдзэ Григорян Анвирэ. Ахэр тепсэлъыхьащ я Іуэхущ Іапі Іэм мылъку къегъэщІыным пымылъ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм папщІэ иригъэкІуэкІ грант - зэпеуэхэм, зи ныбжьыр илъэс 18 иримыкІуэжьмэ папщІэ къызэрагъэпэща «Перезагрузка», «Доброслёт», «Таврический бриз», «Серп и молодость» проектхэм, жылагъуэ-политик ныбжьыщІэхэм я «Politzavod» зэхуьхьэм.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

Езыхэм къатемыхуэмэ...

● Тхыдэ

Куэдрэ гупсыса иужь, США-м и президент Байден Джо арэзы хъуащ езым и жыжьэрылъэтэ ракетэхэмкІэ Украинэм и неонацистхэр Урысейм и къалэхэм еуэну. ИпэлуэкІэ абыкІэ Франджым и Іэтащхьэ Макрон Эммануэль къытригъэхьащ зыкъомрэ зизыльэфыхьа Шольц Олаф-Германием и канцлерыр. Инджылызым и зэи Киев ар япиубыду щытакъым.

ИДЖЫ НАТО-м, псом япэу Вашингтон, я ІэщІкІэ Киев куэду хъунущ Гъунапкъэм пэмыГъунэгъу урысей жылагъуэхэми. Ауэ а лъэбакъуэм къиГэлъагъуэ къудейщ ди жагъуэгъуэхэм я напэнщагъэр: куэд щІащ абыхэм апхуэдэ Іэмал ди бийм зэрыратрэ: иджыри къэс Белгород къытрагъэлъалъэ ракетэхэр зейр Атлантикэ ищхъэрэ блокым хэт къэралхэрщ, езы США-р я пашэу. Ахэр хущІокъу Урысейм Іэмал зэриІэкІэ нэхъ хэщІныгъэшхуэ кьратыну, ар лъэрымыкъ ящІыну. Дауи, Украинэр къагъэсэбэнурэ, Вашингтон едз а зэпэщІэтынныгъэм Къухьэпіэм и зауэзІіхэр хэкІуадэми. Абы кьыифІыІуэхукъым УФ-м и къалэхэм щыпсэу цІыху мамырхэр, абыхэм ЛІыжь-фызыжьхэри, цІыхубзхэри, сабийхэри яхэту, зэрызэрауІкІынур. Езыр Іэдакъэжьауэ ищІауэ лъыГэажэм кІэлъыпІынущ, зэригугъэмкІи, Урысейм и жэупри лъэІэсынукъым. Къыззрызэрагъэпэщрэ а къэралыр къызэрыгуэгурыкІуам хуэдэу сыт щыгъуи щытыну къелъэтэ. Ар зэрыщыуагъэм зэкІэ и гугъу дымыщІу къыхэдгъэщащІ удынхэр езыхэм я щхьэм щынэсым и деж американкэр егъэлеяуэ зэрыгугъеиГуафІэр тхыдэм мызэ-мытІэу къызэригъэлъэгъуэр. Дигу къэдгъэкІыжыну ирикъунущ зэпымыууэ зэрахьэкІ тхыдэм къинауэ зы.

...1942 гъэм мазаем и 25-м и жэщым Лос-Анджелес щыпсэуэхэр «зауэм» къиГэуащ. ЦІыху мелуанитІ зыдэс къалэм уэздыгъэхэр къьітеуІкІыфІащ, гъэ макъым ещхь Іэуэлъэуэшхуэм щІэту прожекторхэм зэгум къыщащІыхьуэрт къащхьэщыхьа къухьхьлъатэхэр, щэхэр фийрт, кІыфІыр ягъэнэхуу. ЦІыху жейбащхъуэхэр гужьеят, здэкІуэнур ямыщІэжу. Унэ Хужьымрэ Пентагонрэ пІащІэгъуэкІэ хъыбар ирагъэщІащ японхэр къаззрытеуам икІи икІэщІыпІэкІэ ядэІэпыкъун зэрыхуейм теухуауэ. АрщхьэкІэ зы сихьэт нэхъ дэмыкІыу зэхэуэхэр езыр-езыру ужьхьужьащ. Нэхущым белджылы къэхъуащ зыри зыми зэрытемыуар: лъэужь гуэри щыІэтэкъым. Унэхэр я пІэ итт, къраудыха къухьхьлъатэхэм я къутахуэхэр пльагъуртэкъым. Ауэ драгъэуея топышэхэм къещІэщхьажэмрэ зэрыгужьеям къыхаха гуэзымрэ цІыхуэм 7-м я гъащІэр ихьащ. Жэщ псом гугъуехьхэм хэта зауэлІхэр зэбгрыкІыжащ, загъэпсэхуну. Ауэ я унафэщІхэр кьэнащ: абыхэм къапэщытт нэпцІу зэрыгъэгужьеиныр кІыхьэхаха цІыхьэусыгъуэхэр Вашингтон гурагъэІуэну. ГъэщІэгъуэн кьэхъуат: къалэр щахъумат километр мин бжыгъэкІэ япэжжьхьэ бийм.

США-р Японием Хы хужьым зэрыщыпэщІэувэрэ мазитІым щІигъуат. А зауэм щІидзат американкэм хэщІыныгъэ хьэлъэ ягъуэтауэ. 1941 гъэм дыгъэбгъэзэм и 7-м Токио и кхъухьлъатэзехьэ флотыр къаруушхуэкІэ еуат Гавай хытІыгухэм щыІэ Перл-Харбор дзэ базэ иным. Япон кхъухьлъатэхэу 350-мрэ псыщІагъырыкІуэ кхъухь псынщІэхэмрэ американ кхъухьшхуэиплІ щІрагъэлъэфат, «Аризонэ» кьагъуэт, «Оклахома» щхьэпрырагъэдзат. Адрейхэри хьэлэчи яІат. Американ зауэлІ мини 2-м нэхъ хэхуэщат абы. Дызытепсэлъыхьым щымыщми, жытІэнщи, иджыри къэс къэзыІуэтэ щыІэщ абы щыгъуэ къэхъуар Вашингтон Токио хуимыгъэгъуэуэ икІи 1945 гъэм щыщхьэуІум Хиросимэрэ Нагасакиемрэ атом бомбэхэмкІэ иридза удыныр абы и жэуапу.

Тенджиз быдапІэу щыта Гавай хытІыгухэр япэжьжьагъкІэ США-мрэ Япониемрэ я зэхуэдэу Хы Хужьым щыІэт. Абы къыхэкІыу тегуэвэрыхь ирыахэщ Штатхэм я хы Іуфэм, абы Іус Лос Анджелес къащхьэщыхьа шынагъуэм. Абы нэхъри хигъэхъуащ Перл-Харбор иужькІэ махуитІ нэхъ дэмыкІыу Гитлер США-м зауэ зэрыриІуэлІам. Абы щыгъуэм нэмыщэжр Москва и деж иджыри къыщыщІагъэІатэкъым, Фашист Германиер зы щыпІи къыщыщагъэщІатэкъым, арати, къытекІуэн щымыІэ къарууэ къалъытэрт. Пэжщ, американ политикэм ягуэр ягъэфІыгт нацистхэм СССР-р зэуэ зэрызэрамыпхъуэфам, арщхьэкІэ ящІэрт Вашингтон къыльэІэсыну Гитлер зэримурадыр. Нэхъ махуэ зыкъыгъэльагъуэртэкъым Азием щызауэ Япониемиз. Абы и дзэхэм Филиппинхэр, Гум, Уэйк, хытІыгухэм щыІэ американ базэхэр яубыдат.

Хьыбар Іейхэр къикІырт Лондон. Дыгъэгъазэм и 26-м японхэм яубыдат Инджылызым и Гонконг колониер, мазаем и 14-м абы и къуэкІыпІэ флотыр здэщыІэ Сингапурыр. Гъэр хъуат Британием и зауэлІ къызэрыгуэкІхэу, офицерхэу мин 80. Къалэм къытеуа японхэр ар зыхъумахэм нэхърэ хуэдитІкІэ нэхъ мащІэт.

Хитлим я зэхуакум дэт США-р ныкъуэнэшхуэ псэурт. Инджылызым къыІэщІэкІыу щхьэхуит зэрыхъурэ гуэзвэгъуэр зищІысыр зымыщІа американхэр гужьеят. Псом хуэмыдэу Лос-Анджелес щыпсэуэхэр. Абыхэм лъабжьэ яІэт: махуитІ ипэкІэ, мазаем и 23-м, ары Іуфэм къесылІэри, япон псыщІагъырыкІуэ кхъухьэр щыдагъэ заводым къеуат. Зыри хэжъуэдэтэкъым, Іуэхущ Іапі Іэм зыри къыщыщІатэкъым, арщхьэкІэ... ТІасхъэщІэхэхэм сакъыну псори къыхураджэрт. Лос-Анджелес километри 100-кІэ пэгъунэгъуу зыгуэрэхэр уэгум щалъэгъуауэ къащыкхъуащ. Псори пэплъэрт кхъухьлъатэхэр къащхьэщыхьэным. Зы офицер епІэщІэкІащ зыхуэмыыІэгъыжу: абы топ игъэуа иужь адрейхэр псынщІэ дыдэу къыпэджэжащ. Мис апхуэдэу щІидзащ «зауэм».

Дауи, дыхьэшхэщ а зэман дыдэм бий хьэщхьэрыІуэм лІэнкъэнэну япэщІэта совет цІыхуэхэм зэрахьа лІыгъэмрэ къагъэлъэгъуа бэшэчагъымрэ елъытауэ. Ахэр икІи пхузэгъэпщэнхэр, Фашист лІыыкІыпІэм пІалъэ кІыхькІэ ита Ленинградрэ Сталинградрэ нэгуэщІ къалэ куэдым я цІыхухэм ягъэва бэлыхьыр американхэм пщІыпхьэпІэуи ялъэгъуакъым, ауэ сэтей къащІащ апхуэдэ гъэунэхуныгъэ зьэлъэм къызэрыхэмыкІыкІынур. Араци, ар фІэкІыпІэ имыІэу Пентагон и стратегхэм къалъытэн хуейщ, Урысейм нэхъри къытегуплІэным теухуа мурад щащІкІэ.

Планэпэр зыгъэхьэзырар **ШАЛ Мухьэмэдщ.**

● Фэеплъ

Балъкъэр усакIуэр ягъэлъапIэ

КъБР-м и цIыхубэ усакIуэ Кулиев Къайсын и фэеплъым дех цIыху куэд щыIэзэуасат, балъкъэр лъэпкъым къыхэкIахэм я мызакъуэу, и гуащIэм щыIуазэ дэтхэнэри абы зэрыригушхуэр кърагъэлъагъуэу. Бадзэуэгъуэм и 4-м илъэс 39-рэ ирикъуащ усакIуэр дунейм зэрехыжрэ.

ЗИ ехьалэмыр къызыхэкIа лъэпкъым пэжкIэ хуэзыгъэтха, балъкъэрхэр зыпхыкIа гуэзвагъуэри абыхэм ягъуэтыжа нэпIэжкыгъуэри гугъэззгъауэ усэбзэ къабзэкIэ къззыIуэта Къайсын хуэзфIэкIар абы и Iэдакъэщ1экIхэм нэхърэ нэхъыфIу сыт къзэвгъэлъэгъунур?! Аращ ныбжьыщIэ цIыкIуэр Кулиевым и усэхэм ахэр зэрытха балъкъэрыбзэкIи зэрызэрадзэкIа адыгэбзэкIи къыщIедджар.

Къэбэрдей-Балъкъэрым щэнхабзэмкIэ и министр Къумахуэ Мухьэдин зэIущIэр къыщызэIуихыным къыхихIэщащ балъкъэр усыгъэм и нэхъ IуагапIэ дыдэр зыIыгъ Кулиев Къайсын и гъащIэкIи и лэжьыгъэкIи куэдыщэ зззыгъэхъулIэфа нэхъыжьыфIу зэрыщытыр. Илъэсым тIуэ – къыщалъхуамрэ дунейм щехыжамрэ – мыбдежым дыщызэхуэскIэрэ, абы къыпэжьа гупыэтэм и Iыхьэ мащIэ тIыдгъэсхьжьфу зэрылари жиIащ. «Зэхуэсыгъуэ къэси мы щIыпIэм худиIэ пыщIэнигъэр нэхъри нэхъ быдэ мэхъу. Ди гуапэу дыкъэкIуэ, къытхуигъэна щIэныр къытщIэхъуэ щIэблэхэм я деж нэтхьэсыфын папщIэ, усакIуэм и усэхэм ящыщ зым къызэрыщыджжIауэ, нэхъ цIыхуфI дыхъуным щхьэкIэ», - къыхихIэщащ министрым.

АдэкIэ псалъэ иратащ КъБР-м и цIыхубэ усакIуэ Беппаев МутIэлип. «ЦIыджжм щыщ бегъымбаруц сэ Кулиевыр къызэрысщыхъур. Ди дунейр мамырыр, ди республикэр псом япэ итын, ди къэралыр лъэщым папщIэ куэд хузэфIэкIауэ къызолъытэ», - жиIащ абы. Къайсын балъкъэр лъэпкъыр и Хэкум зэрырашам триухуа зы усэрэ ахэр я лъэхэм къызэрыкIуэжам хуэгъэпса зыра кьеджащ МутIэлип.

ЖиIэн и мащIэтхъыкIи филологие щIэныгъэхэмкIэ доктор Гъут Iэдэм, нэхъыбэу и гукъеуэхэращ япэ иригъэщари. «Аспирантэ сыщыщыта илъэсхэм Москва дэт тхьилъ щапIэкэр къыщыдэхэсхкIыжкIэ, мыкъэмыгIэу си нэгу щIэкIырт Кулиев Къайсын, Гамзатов Расул, КIыщокъуэ Алим хуэдэ усакIуэ лъэщхэм я Iэдакъэщ1экIхэр къэзыщэхуну хуейхэр абыхэм зэрыщIепхкIыр. Ахэр кьалъхуэрт, щIаджыкIырт, къыдагъэкIыжырт, аргуэрыжьу зэбграхырт. Тхьилъ куэду едэж кьэрал лъэщт дыщыпсэур. Иджыпсту, ди жагъуэ зэрыхъунци, Литераторхэм я унэ ди къэралым и къалащхьэм дэтым ущIыхьэрэ Кулиевым и гугъу пщIымэ, ар ямыцIыхуххэнри зыхуэIуа щIэзекъым. Мис апхуэдэу зихуэжащ дунейм, гъащIэм, дэ езы цIыхухэм. Дыйейуэ аракъым, гъащIэм апхуэдэу зыззэридзэкIауэ аращ. Ауэ, дауэ хъуми, ди лъэпкъ хьугъуэфIыгъуэкэр тхьумэн, ди цIыхухэхэм я Iэдакъэщ1экIхэм пщIэ хуэтщIын, зэрыкъуКIэ, нэхъыбэрэ ахэр дгъэпсэун хуейщ», - къыхигъэщащ Iэдэм.

Къыкlэлъыкlуэу къэпсэлъапlэр хуит хуащIащ Шэджэм муниципальнэ щIыналъэм и щIыпIэ самоуправлензм и Советым и унафэщI Уэдыжь Хьэсанш. Абы гуапэу и гугъу ищIащ я лъахэгъу Кулиевым и гъащIэм, и гуащIэм, и зэфIэкIым, зауэм щIэзэрихьа лIыгъэм. Иджыри зэ ахэр къыззхуэсахэм ягу кьигъэкIыжа иужь, зэIущIэм хэта псори Шэджэм щIыналъэм, Кулиев Къайсын и хадэ ар щIыщIалъхьжам, зэрыригъэблагъэ жиIащ.

УсакIуэм и фэеплъым удз гъэгъаахэр тралъхьащ министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ я кIуплъкъущIэхэм, налшыкдэсхэмрэ абы и хьащIэхэмрэ, Iуливым и зэчийр къэзыпъытэхэмрэ і Іыхьлыблагъэхэмрэ.

ИСТЭПАН Залинэ.

Сурэтхэр **Къарей Элинэ** *трихащ.*

Чырбыжхэ я унагъуэр

● Хъыбар гуапэ

Къэрэшей-Шэрджэсым креатив индустриехэмкIэ и еджапIэ щытекIуащ Тэтэрстан Республикэм и Нижнекамск къалэм япэу щекIуэкIа «Кинобаза» кинофестивалым. Абы щагъэлъэгъуащ макъамэр зи псэм хэлъ Чырбыжхэ я унагъуэм теухуа фильм.

ЗЭПЕУЭР теухуат креатив индустриехэмкIэ Урысейм и школхэм я егъэджакIуэхэмрэ гъэсэнхэмрэ Унагъуэм и илъэсым, кьинэмышIауэ лIощIыгъуэкIэрэ балигъи ныбжьыщIи зы Iуэхугъуэ дыдэхэуцу ныбжьыщ зыщIыгъуэкIэрэ унагъуэхэм ятеухуа кино игъэхьэзырым. ЛIэужьилпI хуэауэ макъамэмрэ творчествэмрэ дихьэхыу къэгъэзгурыкIуэ Чырбыжхэ я унагъэр. Аращ креатив индустриехэмкIэ школым щагъэхьэзыра лэжьыгъэр зыпгъраухуари. Фильмым лъабжьэ хуэхъуэр унагъуэм и нэхъыжьым зэхилъхьа макъамэм и тхыдэр. Шахмат джэгур фIыуэ зэралъагъум хуэдэу, а макъамэр лIэщIыгъуэкIэрэ унагъуэм ямыгъэкIуэду яхъумэр.

Чырбыжхэ я унагъуэм бынитху кьихъуащ: Ася, Аслъэн, Борис, Бэлэ, Аидэ. Дэтхэнэри макъамэм дехьэх. Зэщхьэгъусэхэу Аликрэ Зулетэрэ сабийхэм зэрыщIыкIуэрэ зразыжь, макъамэмрэ гъуэгуанэ драгъэхьэх. Хабзэ яхуэхъуауэ, пщIыхьэщхьэ кьэс, я Iуэхугъэ зэрахьу, зэхуэсуэрэ фIыуэ ялъагъу зы макъамэ ягъэзащIэ.

Унэгущэ Зулетэ пшынэ, шыкIэпшынэ, Iэпэпшынэ, гитарэ, пианинэ жыпIэми, Iэмэпсымэ куэдым йоуэ, уэрэди етх. Кьапщтэмэ, кьуаждэдэхэм я гимн хъущ абы итха «Си Бесльэней» уэрэдыр. Ипхъу Бэлэ иритауэ жыпIэ хъунущ макъамэм щIэ зэфIэкIыр. Абыхэм жыджэру зыкъыщагъэльэгъуащ Москва ВДНХ-м щекIуэкI зэхьхьэхэм. Аидэ Iэкlуэльакlуэм бэрэбан йоуэ. Ася фортепианэмкIэ зэрыIэкIуэльакIуэм и мызакъуэу, концертым зэрызыкъыщагъэльагъуэну фэильхьэгъуэхэр ед. Зэкъуэшхэу Аслъэнрэ Борисрэ диджейщ. Аслъэн макъамэ етх, Борис Хэкум и хъумакIуэу дзэ Iуэху хэхам щыIэщ. Я адэ Алик и унагъуэм исхэр нэхъри макъамэм трегъэгушхуэ. Уеблэмэ унагъэр гушыIэу абы къыззэреджэр креатив продюсерщ.

Унагъуэм саугъэту сом мин 200 къратащи, абыкIэ къащэхунущ зыхуеину Iэмэпсымэхэр.

ТЕКIУЖЬ Заретэ.

● Футбол

Ислъэмейдэсхэращ къахуимыкIуэтыр

Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ пашэныгъэр къыщыхьыным хуэунэтIа гъэмахуэ чемпионатым и зи чэзу, еханэ, ебланэ джэгугъуэхэр гуп нэхъыщхьэм щызэхэтащ. Тхуэ фIэкIа мыджэгуауэ, а псоми щытекIауэ «Ислъэмейрц» хэщIыныгъэншэр. ЗэкIэ очко тIурытI зыфIэкIуэда Псынэдахэ и «Родник»-мрэ Алтуд и «Искра»-мрэ япэ увыпIитIым щытхэщ. Абыхэм якIэлъокIуэ «Тэрч-ыр», «Шэрэджмий» и япэ очкор къихьащ. Араущ, гупхэм «Iэнэщ1» яхэтыжкъым.

КОМАНДЭХЭР зэрыджэгуа бжьыгъэхэмкIэ зэлъэщIыхьэжмэ, ипэкIи къызэрыхэдгъэщащи, нэхъ гурыIуэгъуэ хъуну дыщоугугъ хэт сыт хуэдэ зэфIэкI бгъэдэлъми. Иужь зэIущIэхэм ящыщу псом япэу къыхэгъэщIипхъэр, футболым дихьэхэр нэхъ яфIэгъэщIэгъуэну зыкIэлъыплъар, нобэкIэ адрейхэм ящхьэщыкIауэ зи цIэ кьитIуа командитIым я зэIущIэрщ. Джэгугъуэ тхурытхыу ирагъэкIуэкIам хьэрхуэрэгъуэхэм я гъуэхэм зэхэту топ 69-рэ дзэзыгъэкIа Псынэдахэмрэ Алтудымрэ я гупхэм зэрыпемыгъакIуэу, бжьыгъэр 1:1-уэ, зэбгъэдэжьащ. А командхэм я гъащхьэтетхэмрэ гъащхьэхъумэхэмрэщ зи Iэзагъкlэ нэхъ пажэхэр - топиблщ зэгъуэсу яIэщIэкIар. Ар къэплъытэмэ, зэхуагъэу къыщIэкIынуц а зэIущIэр апхуэдэу зэриухар.

Нэхъ ипэIуэкIэ дыхуэгуэавэу дызытетхыха, щIымахуэ зэхьэзэхуэм чемпион щыхъуа Налшык и «Спартак-Д» ныбжьыщIэ командэрщ мы зэIущIэхэм нэхъ бжьыгъэшхуэкIэ, 7:1-уэ, текIуныгъэ къэзыхьар. Апхуэдэу, ар «зыщIымысхьар» Акъбащ Ищхъэрэм и футболистхэрщ.

Иужь дыдэ увыпIитIыр зыIыгъ «Псыгъэнсумрэ» «Шэрэджымрэ» я дзэщIакIуэхэр нэхъ зэрызэшар кьегъэльагъуэ бжьыгъэр къызэIуамыхауэ зэрызэдзэджагъам. Ауэ, дапхуэдэу щытми, «Шэрэджымэ» и япэ очкор зэрызэригъэпэщам нэхъ щыгуфIыкIауэ къыщIэкIынущ, нэхъ лъагэу зимыIэтами.

Иджы щыгъуазэ фIыуэтщIынщ иужь зэIущIэхэм къаркIуа бжьыгъэхэм: **«Тэрч»** (Тэрч) - **«Лашынкъей»** (Лашынкъей) - **3:1**, **«Спартак-Д»** (Налшык) - **«Акъбащ»** (Акъбащ Ищхъэрэ) - **7:1**, **«Искра»** (Алтуд) - **«Родник»** (Псынэдахэ) - **1:1**, **«Урожайное»** (Урожайнэ) - **«Шэрджэс»** (Шэджэм) - **3:2**, **«Шэрэдж»** (Старэ Шэрэдж) - **«Псыгъэнсу»** (Псыгъэнсу) - **0:0**, **«�логоВАЗ»** (Бабугент) - **«Искьэмей»** (Искьэмей) - **3:4**, **«Малкъ»** (Малкъ) - **«Шагъдий»** (Зеикьуэ) - **2:6**.

ШАФИЙ Аслъэн.

Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ и гъэмахуэ чемпионатым гуп нэхъыщхьэм зэрыщекIуэкIыр

Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1. «Родник»	6	5	1	0	36-4	16
2. «Искра»	6	5	1	0	35-3	16
3. «Тэрч»	6	5	0	1	24-6	15
4. «Искьэмей»	5	5	0	0	13-5	15
5. «Малкъ»	7	4	1	2	26-18	13
6. «ЛогоВАЗ»	7	4	0	3	25-21	12
7. «Шагъдий»	7	4	0	3	16-22	12
8. «Спартак-Д»	6	3	0	3	24-11	9
9. «Урожайное»	7	2	1	4	9-22	7
10. «Шэрджэс»	7	2	1	4	12-20	7
11. «Акъбащ»	7	1	1	5	9-28	4
12. «Лашынкъей»	7	1	0	6	8-31	3
13. «Псыгъэнсу»	7	0	3	4	7-29	3
14. «Шэрэдж»	7	0	1	6	3-27	1

Псы есыным дихьэххэр

Краснодар крайм хьыхьэ Кабардинкэ къуажэм иджыблагъэ щекIуэкIащ псы есыныкIэ урысейпсо зэхьэзэхуэ, «Тенджыз ФIыцIэм и налкъут» фIэщыгъэр зэрихьэу. Хэгъэрейхэм я гъусэу абы хэтащ Ставрополь краймрэ Ростов, Самарэ, Астрахань областхэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым, Шэшэным, нэгъуэщI щIыналъэхэми щыщ спортсменхэр.

ДИ РЕСПУБЛИКЭМ и лIыкIуэхэм ящыщу абы къыщыхэжаныкIащ Мукаилов Расим: етIуанэ увыпIэм къыдэкIуэу абы игъэзащIащ ныбжьыщIэхэм япэ разрядэ зиIэ я мардэр. Щылэ щыкIуи и тренерыр Мукаилов Рагимщ.

Ещанэ увыпIэр зэхьэзэхуэм къыщихьащ Iэхъуэбэч Амилинэ, и тренерыр Беткараев Дамирщ.

КIыхьэдгъэщынщи, зэпеуэр зэрекIуэкIам кIэлъыплъащ Урысейм псы есыныкIэ и командэ нэхъыщхьэм хэтхэр, Олимп джэгуэм, дунейпсо, европей, Урысей чемпионатхэм щытекIуахэр, апхуэдэ зэхьэзэхуэм къыщыхэныкIыжэр, дуней псом щыIэрыIуэ Попов Александрэ Караваевэ Иринэрэ я пашэу.

Медаль куэд къытхуахь

Сабийхэр хъумэным и дунейпсо махуэм ирагъэхьэлIэри, «Налшык» спорт комплексым щIыналъэхэм самбэмкIэ я зэхьэзэхуэ иджыблагъэ щагъэкIуэкIащ. Абы хэтащ Къэбэрдей-Балъкъэрым, Къэрэшей-Шэрджэсым, Осетие Ищхъэрэ – Аланием, Ставрополь краймрэ бэнакIуэу 200-м нэблагъэ.

УДЭЗЫХЬэЗыУ икIи гъэщIэгъуэну екIуэкIа зэпеуэхэм ди республикэм и бэнакIуэ ныбжьыщIэхэм медаль хъушэ къыщахьащ. Я хьэпIагъэр я ныбжьэр елъытауэ зыхэта гупхэм япэ щыхъуащ Кумыщ Аммар, ЛампIэжь Темырлан, Къумыкъу Ренат, Къудей Беслъэн, Калошин Дмитрий, Пшынащ Аслъэн, КъуэщIысокъуэ Алий, КъуэщIысокъуэ Сулеймэн, Хъэмырзэ Аслъэнбэч, Рахманов Макар, ДыщэкI Дамир, Дрогуэ Iэмырбэч, Хьэщпакъ Хьэбас сымэ.

АЛБЭРДЫКЪУЭ Iэмин.

ЛIыхъужьхэм я фэеплъ

● Гъуазджэ

Ткаченкэ Андрей и цIэр зезыхьэ СурэтыщI гъуаздджэхэмкIэ музейм щагъэлъагъуэ художник Темрокъуэ Анатолэ и лэжьыгъэхэр.

ТЭРЧ щIыналъэм хьыхьэ Хьэмидие къуажэм къыщыхъуа Темрокъуэ Анатолэ и сурэт гъэлъэгъуэныгъэр хуитгъэпсащ 115-нэ щуудзэм хэта и адэ Темрокъуэ Барэсбий. А лэжьыгъэхэм щыбольагъу ТекIуныгъэм хущIэкъуа совет зауэлIэр къэмылэнджажу, я псэ емыблэжу бийм зэрыпэщIэтар. Мы лэжьыгъэхэр сурэтыщIым фэеплъ зыхуищIа и адэр зэи зэримыльэгъуар къэплъытэмэ, гурыIуэгъэ мэхъу ахэр гукIи псэкIи щIыззэхэпщIэм и щхьэусыгъуэр.

- Тхыдэм уриплъэжмэ, сыт хуэдэ зэманым дэтхэнэ заэлIри зыхуэщIэкъуар и Хэкур ихьумэжыныр, цIыхубэм ТекIуныгъэр къыхуихьынырщ. БлэкIами ди нобэми аращ нэхъыщхьэр. Си хэкуегъуэхэм си гуапэу си сурэтхэмкIэ садогуашэ, нэгъуэщI хэм ейм защысюгъэгъуазэ, лэжьыгъэхэм сытезыгъэгушхуэ си гъэсэнхэм я зэфIэкIхэр си щапхъэу, - жеIэ Анатолэ.

Темрокъуэр Хьэмидие къуажэм 1941-рэ щыщащ. Краснодар и техникэ училищэр къиухащ 1965 гъэм. Иужьым КъБКъУ-м и филологие факультетым урысибзэмрэ урыс литературэмкIэ и щудамэм щеджащ. Абы къыдэкIуэу Ткаченкэ Андрей и студием сурэт щIыным зыщыхуигъэсащ. Налшык къалэм Сурэтыщ1 гъуаздджэхэмкIэ и музейм 1967 гъэм щекIуэкIащ студием и гъэсэнхэм я лэжьыгъэхэм я гъэлъэгъуэныгъэ. Абы хагъэхьат Темрокъуэм и Iэдакъэщ1экIхэр икIи щIыхь тхылъым и япэ нагъыщэр къыхуагъэфэщащ. 1968 гъэм абы цIыхугъэ къыхуэхъуащ зэфIэкI зиIэ художник, Хэку зауэшхуэм хэта, сурэт щIынымкIэ студием щезыгъаджэ Сындыкиу Анатолэ. Темрокъуэм и Iэзагъэм щыхигъэхъуащ абы и деж. Къыщыхъуа Хьэмидие къуажэм и курыт еджапIэм сурэт щIынымкIэ щригъэджащ зы зэманкIэ.

Темрокъуэ Анатолэ и лжьыгъэхэр зытриухуа и адэ Барэсбий Хэку зауэшхуэм и пэкIэ къуажэ колхозым механизатору щылэжьащ. Ростов областым и Мартыновскэ щIыналъэм и Сальск губгъуэхэм щекIуэкIа зауэ гуащIэм зэкIуэдащ. ЯпэщIыкIэ ар хъыбарыншэу щытами, иужькIэ и унагъуэм зэхихьэкIащ абы и щхьэм кьрикIуар. УмыгъэщIэгъуэн пльэкIыжьым хуэдэ ныбжьым имыльэгъуа и адэм хуиIэ лъагъуныгъэмрэ пщIэуэ хуищIымрэ. 115-нэ щуудзэм хэта лIыхъужьхэм зэрахьа лIыгъэм и фэеплъ а лэжьыгъэхэр.

БЖЬЫХЬЭЛI Розэ.

Гъэмахуэ зыгъэпскIыгъуэм щIедзэ

УФ-м и МЧС-м и управленэу КъБР-м щыIэм и лэжьакIуэхэм я нэIэ тетщ гъэмахуэ зыгъэпскIыгъуэ лъэхъэнэр къэхъуакIащIэ къыхэмыкIыу екIуэкIыным.

МЭКЪУАУЭГЪУЭМ и 1-м республикэм щыщIидзащ гъэмахуэ зыгъэпскIыгъуэ лъэхъэнэм. Урысей МЧС-м и щIыналъэ къудамэм и лэжьакIуэхэм къащыткIащ ди щIыхуэхэр апхуэдэ мурадкIэ нэхъыбэу здекIуалIэ щIыпIэхэр. Мурадыр зыхуэзэгъэ зар зи гугъу тщIы зыгъэпскIыпIэхэр бджэнду кьеIыызыхахэм гъэмахуэм зэрызыхуагъэхъэзырар зрагъэщIэнырщ, щIыщIэнигъэхэр къэгъуэтынырщ.

Урысей МЧС-м и лжьакIуэхэр щыIащ Налшык къалэм и ЕтIуанэ гуэлым. Инспекторхэм зрагъэлъэгъуащ щIыпIэм и къеГъэлакIуэ пунктыр зыхуеину Iэмэпсымэхэмкlэ къызэрызэгъэпэщащ, езы къегъэлакIуэхэр гуэзвэгъуэ зыIыпсахэр псым къыхахыжьыным зэрыхуагъаасэр, япэ медицинэ дзэпыкIыныгъэ щрат щIыпIэ щыIэмэ, нэгъуэщI псори.

Къудамэм и лжьакIуэ Бжьахъуокъуэ Iэмырбий зэрыжьIамкIэ, мыхьэнэшхуэ иIэщ щIыхуэхэм я шинагъуэншагъэр къызэгъэпэщыныр зэтеухуэным и чэзум зыхуэгъэхьэзырыным. Мыбдеж псори щызэпэлъытын хуейщ.

КъыхэдгъэщхьэхукIынщ республикэм и щIыналъэм зыгъэпскIыным, зыгъэпсэхуным щIыпIэ 11 зэрыщыхуахар:

«Курортное» гуэлыр, Налшык къалэ;

ЕтIуанэ гуэлыр, Налшык къалэ;

«Къанщауэ» псы къыщIэжыпIэхэр, Аушыджэр къу.;

Уней хэзрычэтыщIэ Жэбалым игъэлажьэ псы хуабэ къыщIэжыпIэр, Аушыджэр къуажэ;

«Мая» псы пщтыр къыщIэжыпIэ;

Илщ Гуэл щхъуантIэ (Шэрэдж район);

Къалэ гуэл, Тэрч къалэ;

«Оазис», «Авангард» зыгъэпсэхупIэ щыпIэхэр, Прохладнэ къалэ;

«Джэдыкъуэ» комплекс.

Псым зэрытет кхъуафэжьей цIыкIуэр щат щыпIэхэр:

«Трек» гуэлыр, Налшык къалэ;

ЕтIуанэ гуэлыр, Налшык къалэ;

«Курорт» гуэлыр, Налшык къалэ;

Илщ Гуэл щхъуантIэр (Шэрэдж район).

Абыхэм я щытыкIэр къызэрапщытам кърикIуахэм ятещIыхьауэ я къальытэнущ ахэр зыгъэпскIыпIэ лъэхъэнэм зэрыхуэхъэзырыр.

Республикэм щыпсэуахэ, ди хьэщIэхэ! Зыщщывгъэпсэху зыгъэпскIыным хухэха щыпIэхэм. Псыежэхэм зыщывгъэпскI, кхъуафэжьейхэмкIэ фытехъэ, пхъэ зэпхахэм фытесу абыхэм фыкьех хъунукъым. Псым фыщцыхьыхьэкIэ щынагъэншагъэм и хабзэхэм фытет. Зыщыбмыгъэгъупщ псым убыдыпIэ зэримыIэр, абы щынагъэншагъэр къызэпызыудэжм яхуигъэгурыкъым.

Щынагъэншагъэм и хабзэхэр фщIэнкр икIи абы фытетыныр насыпышагъэхэр къэмыхьуным я лъабжьащ.

УАРДЭ Жантинэ.

Редактор нэхъыщхьэ
ЖЫЛАСЭ Заурбэч

РЕДКОЛЛЕГИЕМ ХЭТХЭР:

ЖъэкIэмыхъу Маринэ *(унафэщI-редактор)*, **Ширдий Маринэ** *(унафэщI-редактор)*, **Къаншокъуэ Эллэ** *(жэуап зыхь секретарь)*, **Къардэн Маритэ**, **Къумахуэ Аслъэн**, **НэщIэпыджэ Замирэ**, **Чэрим Марианнэ**, **Щхьэщэмыщ1 Изэ**.

ТЕЛЕФОНХЭР:

редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщI-редакторхэм 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-75-78; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхуэхэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 40-15-31; зыхьэбарыщIэхэмрэ спортымкIэ - 42-22-88, 42-22-89; хабзэхъумэ Iэнатlэхэм ядэлэжьэныкIэ - 42-60-53; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-22-66; компьютер Iэнатlэм - 42-26-41; сурэттеххэм - 42-63-64.

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэныкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ Iуэхущ1апIэм ятхащ ПИ № ТУ07-00117-м щIэту.

КъыдэзыгъэкIэхэмрэ редакцэмрэ я хэщIапIэр: 360030, КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

Индексыр П 5894
Тиражыр 1.546
Заказыр №1181

12+

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжьыгъэхэм, къыщалэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъэмкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щытхъым.

Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.

Тел.: 76-01-28, 76-01-10

МЫ КЪЫДЭКIЫГЪУЭМ ЕлЭЖЬАХЭЩ:

жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ **Джатокъуэ Марьянэ**, *корректорхэу* **Щоджэн Иннэ** *(1, 3-нэ нап.)*, **Елмэс ФатIимэ** *(2, 4-нэ нап.)*.

КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ **Ныр Саидэ, Щомахуэ Марианнэ.**

Сурэтхэм елэжьар **Бицу Жаннэщ.**

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытредзащ.

357600, Ставрополь край, Есэнтlыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытредзар сыхьэт 20.00-рщ.

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокI.